

Economisch-Statistische Berichten

De pendel in West-Brabant

★

Drs. C. de Jager

Beperking van de melkproduktie
ongewenst

★

Dr. H. Riemens

De tweede wetenschappelijke
atoomconferentie

★

W. de Ridder

Het kopen van een woning

★

Drs. C. A. Cannegieter

Enkele economische aspecten van
Australisch en Nederlands Nieuw-Guinea

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2153

WOENSDAG 8 OKTOBER 1958

- Pensioenregelingen
- Risico-herverzekering van pensioenfondsen

EERSTE NEDERLANDSCHE

HOOFDKANTOOR:

JOHAN DE WITTLAAN 50 - 'S-GRAVENHAGE

TEL. 01700 - 51. 43. 51

POSTADRES: POSTBUS 5

De Nederlandsche Handel-Maatschappij is bij uitstek de bank voor de im- en exporteur. Met tal van eigen vestigingen in het Verre Oosten, het Midden-Oosten, Oost-Afrika en Amerika kunnen wij uw belangen ter plaatse behartigen en inlichtingen over handelsmogelijkheden uit de eerste hand verschaffen. Ons 14-daags Bank-Bulletin stellen wij de geïnteresseerde fabrikant of handelaar gratis ter beschikking.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

beschikbare krachten

ECONOOM TEVENS JURIST

met 8 jaar notaris-praktijk en enige kennis van belastingrecht

**zag zich gaarne geplaatst op assuratiekantoor,
bank, belastingkantoor of commerciële instelling**

Brieven onder No. E.S.B. 33-1, Postbus 42, Schiedam.

R. Mees & Zoonen

*Bankiers en
Assurantie-makelaars*

Rotterdam

*Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam*

*Adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29.—, overige landen f. 31.— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

• Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

De pendel in West-Brabant

Het pendelverschijnsel in ons land heeft de laatste jaren bijzondere belangstelling getrokken. Dit was niet omdat er plotseling iets nieuws in onze samenleving verscheen. Het dagelijkse heen en weer reizen van personen, voortvloeiende uit het feit, dat zij hun werk in een andere plaats vinden dan waar zij wonen, heeft zich al van oudsher op de arbeidsmarkt voorgedaan. Met het ontsluiten van bepaalde achtergebleven gebieden en met de verbetering van de verkeersverbindingen en verkeersmiddelen vertoonde de pendel een voortdurende en normaal te achten groei. De belangstelling richtte zich echter in het bijzonder op de pendel, toen dit verschijnsel door de enorme werkgelegenheidsexpansie en de optredende overspanning op de arbeidsmarkt een abnormale omvang ging aannemen.

Zeer duidelijk kwam dit naar voren in het westelijk deel van Noord-Brabant. In dit gebied, waartoe wordt gerekend het ressort van de Gewestelijke Arbeidsbureaus Breda, Roosendaal en Bergen op Zoom, kan het een traditie worden genoemd, dat een deel van de beroepsbevolking elders in het land werkzaam is. Sedert vele jaren reeds kan men in zomer en najaar West-Brabantse arbeiders vinden bij landbouwwerkzaamheden op de Zuid-Hollandse eilanden, in Zeeland en zelfs in Limburg. De pendel, welke in en vanuit West-Brabant optreedt, is dan ook voor een groot deel traditioneel te achten. Dit geldt vooral, maar niet alleen, voor de pendel binnen West-Brabant — vanuit het gewest Breda bijv. gaan dagelijks ruim 800 mannen in het gewest Roosendaal werken en omgekeerd 350 uit gewest Roosendaal in het gewest Breda, welke pendel v.v. geheel als traditioneel is aan te merken — maar ook die naar andere provincies. Zo kan de pendel van West-Brabant naar Zuid-Holland van rond 3.600 mannen voor ongeveer 1/3 als traditioneel worden aangemerkt. Voor het overige draagt deze een additioneel karakter.

De grote arbeidstekorten, in industriecentra in Noord-Brabant zelf, maar vooral ook in Zuid-Holland, hebben

de pendelcijfers tot hoge waarden doen oplopen. De hogere beloning en de vergoeding van reiskosten en reizen oefenden een grote aantrekkingskracht op de West-Brabantse arbeiders uit. Enerzijds was deze sterk toegenomen pendel toe te juichen omdat hierdoor het grote arbeidersoverschot tot een minimum werd gereduceerd. Anderzijds zijn aan de door de hoogconjunctuur sterk opgevoerde pendel, welke zich vaak over aanzienlijk grotere afstanden ging bewegen, verschillende bezwaren verbonden. Zo wordt het structurele probleem in West-Brabant erdoor verstuurd. Voorts brengen de pendelaars extra kosten met zich voor bedrijfsleven en gemeenschap en vooral daardoor moet een terugvallen op eigen arbeidsmarkt reeds bij een lichte recessie worden verwacht. Ten slotte zijn er zeker ook in sociaal opzicht bezwaren aan verbonden.

Ten aanzien van de omvang van de pendel is het statistisch materiaal wel zeer beperkt. De gegevens verzameld bij de Woningtelling van 1956 geven slechts een onvolledig beeld. Voor een indruk omtrent het totaal aantal mannen

Gewestelijke pendel van mannen in Noord-Brabant in 1958

Van \ Naar	Gewesten			Overig Noord-Brabant	Zuid-Holland	Zeeland	Andere provincies	Buitenland	Totaal inkomende pendel
	Bergen op Zoom	Breda	Roosendaal						
Bergen op Z.	170	50	250	10	40	80	—	10	440
Breda	—	350	650	—	—	100	80	270	1.620
Roosendaal	440	820	40	20	120	30	30	30	1.500
ov. N.-Brabant	30	1.620	60	—	370	—	—	—	—
Z.-Holland	350	1.750	1.500	1.600	—	30	2.980	1.920	7.010
Zeeland	150	90	60	160	—	—	—	—	—
Andere prov.	—	130	20	1.780	—	—	—	—	—
Buitenland	150	160	80	800	—	—	—	—	—
Totaal uitgaande pendel	1.290	4.620	2.320	5.040	—	—	—	—	10.570
									13.270

dat pendelt kan echter worden afgegaan op ramingen, die door de directeurs der Gewestelijke Arbeidsbureaus in het kader van het arbeidsmarktonderzoek werden opgesteld: Nevenstaande tabel geeft voor Noord-Brabant en speciaal voor West-Brabant de ramingen van de inkomende en uitgaande gewestelijke pendel van mannen in 1958. In vergelijking met 1957 trad door de wat minder gunstige conjunctuur reeds een duidelijke vermindering van dit verschijnsel op. Zo bedroeg de uitgaande pendel van mannen naar Zuid-Holland in 1957 van het gewest Bergen op Zoom nog 550, van het gewest Breda: 2.550 en van het gewest Roosendaal 1.850. In 1958 waren de aantallen resp. 350, 1.750 en 1.500. Ook tussen de gewesten in Noord-Brabant onderling nam de pendel van 1957 op 1958 af als gevolg van de ruimer geworden arbeidsmarkt. In West-Brabant vooral nam mede door het terugvallen van de pendel de structuurwerkloosheid in omvang toe.

¹s-Hertogenbosch.

H. L. GEVERS.

INHOUD

De pendel in West-Brabant, door H. L. Gevers ...	Blz. 767	Enkele economische aspecten van Australisch en Nederlands Nieuw-Guinea, door Drs. C. A. Cannegieter	Blz. 779
Beperking van de melkproductie ongewenst, door Drs. C. de Jager	768	Aantekening:	
De tweede wetenschappelijke atoomconferentie, door Dr. H. Riemens	774	Melk	780
Het kopen van een woning, door W. de Ridder ...	776	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	781

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit, Adjunct-Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

In dit artikel onderwerpt schrijver het advies van het Landbouwschap betreffende beperking van de melkproductie aan een kritisch onderzoek. Naar zijn mening is de situatie in de melkveehouderij in ons land niet zo verontrustend als de meerderheid van het bestuur van het Landbouwschap blijkbaar meent. Gelet op de kostenstructuur en de huidige constellatie op de afzetmarkten, meent schrijver te mogen concluderen dat ingeval van productiebeperking de totale kosten van de gehele Nederlandse melkproductie minder zullen afnemen dan de totale opbrengst ervan. Het nationaal verlies bij een beperking met 15 pCt. zou f. 19,4 mln. groter zijn dan zonder beperking. Dit bedrag zou in de praktijk nog belangrijker hoger liggen door de optredende onderbezettingsverliezen in andere sectoren van het bedrijfsleven. Daarnaast zouden bij productiebeperking nog tal van andere schadelijke factoren optreden. Aan het slot van het artikel gaat schrijver in het kort in op de vraag, langs welke wegen dan wel naar een oplossing van het zuivelprobleem moet worden gezocht.

Beperking van de melkproductie ongewenst

In zijn besloten vergadering van 6 augustus jl. heeft het Landbouwschap „de mening van het bedrijfsleven” geformuleerd over de middelen tot beperking van de melkproductie. Deze mening is intussen ter kennis van de Minister van Landbouw gebracht. Daar, ondanks de negatieve reactie van deze bewindsman met betrekking tot het eerste punt van het advies, het Landbouwschap bij zijn mening persisteert, is er o.i. gerede aanleiding dit advies — dat niet alleen de belangen van de melkproducenten, maar die van onze gehele nationale economie raakt — hier aan een nader onderzoek te onderwerpen. Wij zullen dan tevens gelegenheid hebben om aan te tonen, dat productiebeperking *niet* zal leiden tot een situatie, waarbij de offers voor de Nederlandse volkshuishouding een minimum vormen.

Volgens hetgeen hierover in de pers is gepubliceerd, zijn de door het Landbouwschap aanbevolen middelen:

1. een drastische heffing op het krachtvoeder;
2. verhoging van de slachtveeproductie;
3. het voor de boer aantrekkelijker maken van de akkerbouwproductie.

Het is wel zeer te betreuren, dat over een zo belangrijk vraagstuk, waarover bovendien de meningen van deskundigen sterk zijn verdeeld, in een besloten vergadering wordt beslist. Temeer, nu uit publikatie van het advies blijkt, dat aan het enige redelijke motief ervoor: voorkoming van ongewenste speculaties op de veevoedermarkt, bepaaldelijk geen aandacht is geschonken. Eenzelfde gebrek aan waardering voor „public relations” komt zowel tot uitdrukking in de zinsnede „mening van het bedrijfsleven”, als in punt 1 van het advies.

Het is zeker, dat er slechts weinig boeren zijn, die de voorstellen bijvallen. Het Koninklijk Nederlandsch Landbouwcomité sprak zich volgens „De Landbode” van 10 juli 1958 zeer beslist tegen productiebeperking uit, evenals het Algemeen Orgaan Voedselvoorziening van de agrarische handel en aanverwante bedrijven blijkens zijn brief aan de Tweede Kamer. Het Comité van Graanhandelaars te Rotterdam — erkennende de wenselijkheid tot een economische omvang van de melkproductie te komen — neemt een afwijzend standpunt t.o.v. het advies in. De oliefabrieken zijn van mening, dat aanvaarding van de

voorstellen zowel voor de mengvoederindustrieën als voor de olieslagerijen desastreus gevolgen zal hebben. In deze sector werd zelfs gesproken van „het uitvechten van de terugslag in de zuivelsector op de rug van de mengvoederfabrikanten”!

In verband met het in de agrarische sector levende verlangen naar een gunstige openbare mening — getuige o.a. het rapport „Stedeling en Boer” van 16 oktober 1957 in opdracht van het Landbouwschap en dat van de Commissie „Landbouw en Public Relations” van medio 1958 — ware een in de publikatie tot uitdrukking gebracht begrip van het Landbouwschap voor de repercussies, die zijn voorstellen op de andere sectoren van het bedrijfsleven en op de kosten van levensonderhoud zullen hebben, wel zeer wenselijk geweest. Mede ook, omdat de verwevenheid van de landbouwbelangen met de nationaal-economische belangen één der grondslagen van de te voeren landbouwpolitiek vormt.

Komen wij thans tot de inhoud van het advies, en de vermoedelijke achtergronden ervan, dan is allereerst de vraag gewettigd, of de situatie in de melkveehouderij in ons land inderdaad zo verontrustend is, als de meerderheid van het bestuur van het Landbouwschap blijkbaar meent. Bezien wij hiertoe:

I. De richting der produktie in de veehouderijsector.

Uit de „Landbouwcijfers” van het L.-E.I. en de voorlopige uitkomsten van de Landbouwelling mei 1958 van het C.B.S. stelden wij het onderstaande overzicht samen.

Vee­stapel	Aantallen × 1.000				1958 in procenten	
	1939	1954	1957	1958	van 1939	van 1954
	1	2	3	4	5	6
Melk- en kalfkoeien	1.566	1.548	1.493	1.522	97	98
Mest- en weidevee	143	117	249	258	180	221
Varkensstapel	1.553	1.975	2.529	2.467	159	125
Schapenstapel	690	407	496	542	79	133
Hoenderstapel	32.800	32.000	35.200	37.700	115	118
Aantal eenden	1.022	521	652	750	73	144

Ten aanzien van de produktierichting zijn hieruit de volgende conclusies te trekken:

- a. ondanks het feit, dat onze bevolking sinds 1939 met circa 25 pCt. en ook de welstand aanmerkelijk is toegenomen, is het aantal melk- en kalfkoeien in 1958 nog 3 pCt. *lager* dan in 1939;
- b. het garantiebeleid voor de melk, dat eerst van 1954/55 af effectieve betekenis heeft gehad voor de boer, gaf *geen* aanleiding tot een uitbreiding in de richting van de melkveehouderij. Het aantal melk- en kalfkoeien bleef in 1958 nog met 2 pCt. *onder* dat van 1954;
- c. ondanks de naar verhouding gunstige zuivelprijzen tot en met 1954, waarvan het resultaat voor de melkveehouder tot uitdrukking kwam in de zgn. vrije uitloop, kwam in deze jaren het aantal melk- en kalfkoeien niet boven 99 pCt. van dat in 1939;
- d. er trad geen verschuiving van de rundvleesproduktie naar de melkveehouderij op. Integendeel: de rundvleesproduktie vertoont na 1954 een belangrijke uitbreiding;
- e. de verdere uitbreiding van de veehouderij-sector ging blijkens kolom 6 van de tabel na 1954 in de richting der varkens-, schapen- en pluimveehouderij. De varkensstapel was in 1958 zelfs aanmerkelijk groter dan in 1939. In geringere mate is dit ook het geval met de kippenhouderij. De schapenstapel en het aantal eenden herstelden zich, naar kolom 5 doet zien, tot resp. 79 pCt. en 73 pCt. van 1939.

Daar de oppervlakte, beteeld met akkerbouwgewassen, zich met 871.000 ha praktisch stabiliseerde op het niveau van 1954 (891.000 ha), tegen gemiddeld 854.000 ha. in 1931/40, kan ook hier niet van een verschuiving in de richting van de andere landbouwsectoren en met name niet in de richting der melkveehouderij worden gesproken. In de tuinbouw ten slotte voltrekt zich wel een verschuiving in de richting van de cultuur onder glas, niet echter naar de melkveehouderij.

II. De melkproduktie.

Hoewel het aantal melk- en kalfkoeien steeds lager lag dan in 1939, vertoont de melk- en zuivelproduktie een — vooral over 1957/58 sterk geprononceerde — stijging. Deze stijging is de resultante van een verhoogde produktie per koe en een hoger vetgehalte van de melk. De berekende gemiddelde produktie per koe beliep in 1939 3.520 kg met een (door het L.-E.I. volgens de nieuwe methode van vetbepaling omgerekend) vetgehalte van 3,24 pCt. Over 1957/58 was dit 4.135 kg met een vetgehalte van 3,76 pCt. Gemiddeld per koe steeg dus de melkproduktie met 17 pCt. en de hoeveelheid melkvet met 36 pCt. t.o.v. 1939.

De oorzaken zijn bekend: onderwijs, research, voorlichting, excursies naar proefbedrijven en agrarische instituten e.d. hebben de voordelen van de „knowledge” voor de boeren tot een economische realiteit gemaakt. Het gevolg was immers: beter en gezonder vee, betere winning en rationeler bedrijfsvoering. Naast deze naar hun aard blijvende factoren trad in 1957/58 een aantal toevallige omstandigheden op, die de produktie extra deden stijgen: het weer was gunstig voor een grote en goede (eigen) veevoederproduktie; er gold een lage prijs voor aangekocht krachtvoeder en er trad een relatieve veroudering van de melkveestapel op ¹⁾.

¹⁾ Steekproef „Landbouwproduktie” van het C.B.S.

(Advertentie)

Terwijl de raming van het C.B.S. voor het melkjaar 1 mei 1957-30 april 1958 6,14 mrd. kg beliep en voor 1958/59 op grond van de verwachte verjonging van de melkveestapel 6,025 mrd. kg, moet thans wel worden aangenomen, dat deze raming voor het lopende melkjaar voorlopig aanmerkelijk verhoogd zal moeten worden. Wij schatten de produktie zonder beperkende maatregelen op grond van de thans bekende gegevens op 6,5 mrd. kg. Het is de tragedie van de landbouw, dat deze „top”-produktie, behaald met praktisch hetzelfde apparaat en slechts relatief geringe additionele kosten, in vakkringen — en niet alleen daar! — tot „verontrusting” aanleiding moet geven.

Intussen hoede men zich ook in dit opzicht voor overdrijving en vooral voor maatregelen, die onherstelbare schade kunnen veroorzaken voor de gehele nationale economie, nu, maar vooral óók in de toekomst. Eén ervan is produktiebeperking onder de thans heersende binnen- en buitenlandse constellatie. Hierop komen wij hieronder nog terug. Bepalen wij ons thans tot de gesignaleerde verontrusting. Geven de feiten hiertoe reële aanleiding? O.i. niet nu gebleken is, dat de recente prijsverlagingen voor boter en kaas, behalve een vergrote exportmogelijkheid, een binnenlandse potentiële vraag hebben geactiveerd en omgezet in een koopkrachtige vraag van naar schatting 20.000 ton boter en 10.000 ton kaas. Hiermede komt de raming van de binnenlandse afzet op 60.000 ton boter (vorig jaar 40.000 ton) en 80.000 ton kaas (vorig jaar 70.000 ton). Ondanks de aanmerkelijke vooruitgang in de boterafzet in het binnenland, blijft deze met 60.000 ton, nog aanzienlijk achter bij het boterverbruik in België van 100.000 ton. De produktie- en exportcijfers zijn als volgt:

	Produktie (ton)		Export (ton)	
	Boter	Kaas	Boter	Kaas
1957 1e halfjaar	35.000	74.000	18.000	39.500
1958 1e halfjaar	49.500	85.000	21.500	46.000

Een globale berekening toont aan, dat — op jaarbasis berekend en bij bestending van bovenstaande exportcijfers — voor de gehele Nederlandse melkproduktie afzet in het binnen- en buitenland mag worden verwacht.

Een gunstige ontwikkeling was — ná de aanvankelijke teruggang in de afzet als gevolg van de prijsstijging van 1 juli 1957 — ook voor de consumptiemelk te verwachten. Wij schrijven „was”, omdat doorvoering van de zo juist bekend geworden plannen van de Regering om uit budgettaire overwegingen de consumentensubsidie van ruim 6 ct. per liter melk te laten vervallen, een aanmerkelijke terugslag op het verbruik zal uitoefenen. Indien de consumentenprijs dan bovendien nog verhoogd moet worden met de verbetering in de slijtersmarge, is o.i. de enige oplossing, om de prijsverhoging voor de consument aanvaardbaar te maken en daardoor de afzetvermindering tot een minimum te beperken: lever hem volle melk (3,5 pCt. vet) van prima smaak en hoedanigheid.

Weliswaar zal dan de prijs bovendien nog verhoogd moeten worden met ongeveer 2 ct. ter compensatie van de waarde van de bij standaardisatie op 2,5 pCt. vrijkomende boter en karnemelk, doch dit nadeel — overigens relatief gering in vergelijking met de verhoging van, stel, 7 ct., voortvloeiende uit bovengenoemde oorzaken — weegt niet op tegen het psychologisch voordeel, dat de consument ziet, dat hij „waar voor zijn geld” krijgt. Als niet minder belangrijke secundaire voordelen treden dan nog op: 1. een te verwachten geleidelijk toenemend verbruik op grond van de betere hoedanigheid van de melk; 2. een versterking van de botermarkt, temeer noodzakelijk indien de prijsverhoging inderdaad een belangrijke afzetvermindering van de consumptiemelk ten gevolge heeft; 3. de internationale kritiek op ons land met betrekking tot de standaardisatie op 2,5 pCt. zal verstommen; 4. het aandeel van de binnenlandse afzet aan melk en zuivelproducten zal stijgen tot ongeveer 78 pCt. van de gehele Nederlandse melkproductie.

Met opzet hebben wij bij deze beschouwingen met de prijs, waartegen afgezet wordt, geen rekening gehouden. Gebonden aan een inkomensgarantie voor de boer en erkennende het gemis aan „uitwijkmogelijkheden”, althans „in the short run”, kan onze Regering beter de boer doen produceren, dan gedeeltelijk doen stoppen. Zolang de grensopbrengst nog gedeeltelijke dekking van de constante offers plus de volledige vergoeding van de variabele kosten geeft, is deze politiek verantwoord, althans op korte termijn. Prof. Dr. P. Hennipman²⁾ heeft er terecht op gewezen, dat indien de bestemming van de goederen vastligt, de onherroepelijk gebrachte offers geen kostenelement van het tegenwoordige handelen zijn: „Wil men het causaal verband, dan ligt dit tussen de offers van het handelen in het heden t.o.v. de produktie in het heden”.

Daarbij heeft ons land als zuivelexporteur er alle belang bij, dat allerwegen de consumentenprijs voor boter belangrijk wordt verlaagd ter stimulering van de koopkrachtige vraag. Behalve in ons land, is deze methode met succes toegepast in Denemarken, Zweden en Finland. De aanbeveling van de Ministerraad van de O.E.E.S. van eind juli 1958 gaat in dezelfde richting. Het wachten is nu op onze grote partners in de E.E.G., waar verlaging van de kleinhandelsprijs en daardoor te verwachten grotere afzetmogelijkheid al voldoende is om het evenwicht in de Europese zuivelsituatie te herstellen. Dit zal tijd vragen, doch is een aspect, dat bij de beoordeling van de „long-run”-positie zeker niet uit het oog mag worden verloren.

²⁾ Prof. Dr. P. Hennipman: „Marginalisme en anti-marginalisme”. Her-oriënteringscolleges der Universiteit van Amsterdam.

Productiebeperking?

De factoren, die tot blijvende bedrijfsverbeteringen hebben geleid en — naar het zich laat aanzien — ook in de toekomst nog zullen leiden, hebben alle iets te maken met de „knowledge”, het expansieve produktiemiddel bij uitnemendheid. Op de betekenis van de expansieve produktiemiddelen voor de kwantitatieve verhoudingen heeft Prof. Dr. H. J. van der Schroeff³⁾ gewezen. Door de wijze, waarop hier te lande de landbouwvoorlichting is georganiseerd, hebben alle bedrijven, groot en klein, de voordelen van de „knowledge” kunnen benutten: direct door toepassing van de gegeven adviezen en indirect door vergroting van de leiderscapaciteit. De vele miljoenen gulden vooral na 1945 in dit werk geïnvesteerd, kwamen aldus aan een zo groot mogelijk produktie ten goede. Op dit gebied ontstond in de landbouw dan ook geen voorsprong van het grote bedrijf t.o.v. het kleine. Op de betekenis hiervan heeft J. Maurice Clark⁴⁾ gewezen: „To be efficient, the enterprise of extending the frontiers of industrial and economic knowledge must be carried out on a large scale; yet the results must also be made available for the benefit of smaller scale producers, unless we are to submit to a ruinous waste of overhead in this respect. If industrial research becomes the sole perquisite of the concern which can afford an expensive laboratory, there is an end of economic freedom, and as a long-run result, perhaps, an end of economic efficiency, owing to bureaucratic stagnation”.

Rekening houdende met de omstandigheid, dat 85 pCt. van alle arbeid in de melkveehouderij arbeid is van boer en gezinsleden (variatie naar de landbouwgebieden 71 pCt. - 98 pCt.), blijkt dat voor de melkproductie worden aangewend:

1. *onbeperkt expansieve produktiemiddelen*: kennis en ervaring;
2. *beperkt expansieve produktiemiddelen*: leiders- en andere mentale arbeid;
3. *ondeelbare produktiemiddelen*:
 - a. rundveebeslag en -stalling en andere bedrijfsgebouwen; machines en werktuigen; transportwerktuigen; grond;
 - b. krachtens bestemming: arbeid en meststoffen voor verzorging en instandhouding van de cultuurgrond; arbeid en kosten (w.o. het onderhoudsvoeder) voor verpleging en onderhoud van de rundveestapel en van de bedrijfsgebouwen; arbeid en kosten voor bediening van machines en werktuigen e.d.;
4. *deelbare produktiemiddelen*: het produktievoeder. Dit is de variabele factor, waarvan de hoeveelheid tot een zekere grens ongeveer evenredig is met de hoeveelheid produkt. Voorbij die grens — verschillend voor ieder dier en gewoonlijk eerst bij hogere produkties — treedt de werking van de wet van de afnemende meeropbrengst ook in de uiterlijke verschijnselen aan de dag. Dit voeder kan worden aangekocht of in belangrijke mate op het eigen bedrijf worden gewonnen. In het laatste geval is de (extra) N-gift en de arbeid

³⁾ Prof. Dr. H. J. van der Schroeff: „Kwantitatieve verhoudingen en economische proportionaliteit”, 1955, Amsterdam-Antwerpen, hoofdstuk XIV.

⁴⁾ J. M. Clark: „The Economics of Overhead Costs”, 10th Impr. 1950, blz. 141.

voor extra bemaaide oppervlakte als variabel aan te merken, tenzij een volledige aanwending van beschikbare ondeelbare capaciteit.

Uit deze indeling blijkt, dat in economisch opzicht vrijwel alle produktiekosten „overhead costs” zijn, althans „in the short run” en voor de (in deze bedrijfstak overwegende) gezinsbedrijven. Dit roept het streven op naar vergroting van de melkproduktie per koe, welke, tot een zekere grens, tot kostprijsverlaging zal leiden. Immers, voor de expansieve middelen geldt de wet van de afnemende meeropbrengst niet. Ook de ondeelbare middelen geven — tot de grens van de volledige capaciteitsbezetting — een kostendegressie. Daarenboven kunnen deze middelen intensief worden aangewend tot de grens, waarbij de offers een minimum vormen. De wegen tot dit doel zijn zeer verschillend: aanfok van hoogproducerende dieren, verhoging van de produktie per dier via voeding, verhoging van de melkplas ten koste van het vetpercentage, verlegging van de afkaltijd naar de herfst enz. Al deze mogelijkheden kunnen separaat en simultaan worden toegepast, theoretisch tot het punt, waarbij de grenskosten gelijk zijn aan de grensopbrengst. Het gevolg zal zijn „increasing economy”.

De weg terug — produktiebeperking — bewerkt het tegendeel. Als logische consequentie van het bestaande garantielijksysteem komen de gevolgen van de „diminishing economy” ten laste van de Nederlandse Staat, niet ten laste van de boeren.

Micro-economisch heeft de producent alleen te maken met zijn kostprijs, die in principe gedekt wordt door de garantielijks. Stijging van deze kostprijs als gevolg van een (algemene) produktiebeperking werkt volledig door in de garantielijks. Ware dit anders, dan zou immers de inkomensgarantie in gevaar komen. Macro-economisch betekent de produktiebeperking — die zéér drastisch zou moeten zijn om een „aanpassing aan de internationale verhoudingen” te bewerkstelligen — een vermindering van het nationaal inkomen, tot uitdrukking komende in een hoger bij te passen bedrag door het L.E.F. Indien de melkproduktie een omvang bereikt van 6,5 mrd. kg, is export van rond 42.000 ton boter noodzakelijk. Het alternatief is een beperking der melkproduktie met 15 pCt., waarmede tegelijkertijd het vraagstuk van de steeds oplopende voorraad magere melkpoeder zou zijn opgelost. Deze geringere hoeveelheid zal echter slechts kunnen worden voortgebracht tegen hogere gemiddelde totale kosten per kg, hetwelk gedeeltelijk gecompenseerd zal worden door de hogere gemiddelde opbrengst per kg, als gevolg van — naar wij aannemen — het wegvallen van de minst lonende afzet (exportboter, vooral die naar Engeland en magere melkpoeder). In hoeverre de gemiddelde opbrengst bovendien zal kunnen stijgen, doordat de druk op de markt voor de andere melkprodukten geringer wordt, valt niet te voorspellen. Daar Nederland geen monopolistische positie inneemt, zijn wij geneigd aan deze factor weinig waarde toe te kennen.

Gelet op de kostenstructuur — wij berekenden de kostenelasticiteit onder de feitelijk bestaande, en niet theoretisch denkbare, verhoudingen op 0,31 — en de huidige constellatie op de afzetmarkten, menen wij te mogen concluderen dat ingeval van produktiebeperking de totale kosten van de gehele Nederlandse melkproduktie minder zullen afnemen dan de totale opbrengst ervan. Schematisch hebben wij dit als volgt weergegeven.

Melkproduktie Nederland

	Niet beperkt (6,5 mrd. kg)	Met 15 pCt. beperkt (5,525 mrd. kg)
	(× f. 1 mln.)	
Opbrengst:		
5,59 mrd. kg à f. 20,85	1.165,5	1.048,5
4,615 mrd. kg à f. 22,72		260,3
0,91 mrd. kg à f. 28,60 a)	260,3	260,3
	1.425,8	1.308,8
Produktiekosten:		
6,5 mrd. kg à f. 28,60	1.859,0	1.761,4
5,525 mrd. kg à f. 31,88		
Nationaal verlies	433,2	452,6

a) Economische waarde van de door veehouders behouden melk.

Het nationaal verlies bij beperking blijkt f. 19,4 mln. groter te zijn dan zonder beperking. Dit bedrag zal echter in de praktijk nog belangrijk hoger liggen door de optredende onderbezettingsverliezen in de andere sectoren van het bedrijfsleven, zoals de zuivelverwerkende, blik- en emballage-, olie- en mengvoederfabrieken, die alle met aanzienlijke constante kosten produceren. Hiervan komt via de garantie-uitkering aan de boeren extra ten laste van het L.E.F.:

4.615(0,3188 - 0,2272) - 5.180(0,2860 - 0,2085) is f. 21,3 mln., terwijl de boeren ontlast worden van een verlies van:

410(0,2860 - 0,2085) - 910(0,3188 - 0,2860) is f. 1,9 mln., zijnde het verschil tussen het verlies op het boven de limiet van 5,18 mrd. kg geleverde kwantum bij géén beperking en het onderbezettingsverlies op het door hen behouden gedeelte van de melkproduktie bij beperking. Uiteraard zou de Regering de door de produktiebeperking optredende stijging van de kostprijs geheel of gedeeltelijk kunnen doen doorberekenen in de prijs van de consumptiemelk en daarmee de lasten van het L.E.F. verminderen. In nationaal-economisch opzicht maakt dit echter geen verschil, wél in de repercussies.

De uiterste consequentie van het aldus „aanpassen aan de internationale verhoudingen”, is, dat de produktie beperkt wordt tot de hoeveelheid, die aan melk en zuivel door het binnenland wordt opgenomen. Indien — zoals hiérvóór reeds werd gesuggereerd — de consumptiemelk op 3,5 pCt. vet werd gebracht, zou dit niettemin een beperking van de melkproduktie betekenen met 22 pCt. Macro-economisch zou dit ons nationaal inkomen nog verder aantasten. Steeds minder variabele kosten zouden kunnen worden afgestoten (= progressief stijgende gemiddelde totale kosten per kg) en steeds méér opbrengst zou worden gederfd (= een steeds geringer stijgende gemiddelde opbrengst per kg). Tenzij het L.E.F. bereid zou zijn een nóg hoger verlies te dragen — wat budgettair nauwelijks denkbaar is, daar de drang tot beperking voortkomt uit de (vermeend) daaruit voortvloeiende vermindering der lasten van het fonds — zou de consumptiemelkprijs belangrijk omhoog moeten. Afgezien van de te verwachten reactie: sterk afnemend verbruik — verdere produktiebeperking — opnieuw stijgende gemiddelde totale kosten per kg. — nóg hogere prijs — nóg meer afnemend verbruik, is deze ontwikkeling voor het loon- en prijspeil onaanvaardbaar. De repercussies op de andere sectoren van het bedrijfsleven — vooral op de marginale exportbedrijven — maken het aldus geheel of gedeeltelijk verplaatsen van de „lasten van de landbouw” van de algemene rijksmiddelen naar de binnenlandse consumenten tot een hoogst bedenkelijke aangelegenheid, die zich niet verenigt met de vereiste rust rond het loon- en prijsniveau.

Afgezien hiervan, is produktiebeperking schadelijk in velerlei ander opzicht, waarvan wij slechts willen noemen:

1. De *bedrijvigheid* zal ook in andere sectoren, o.a. de olie-, mengvoeder-, kunstmest-, bestrijdingsmiddelen-, landbouwwerktuigen-, zuivelverwerkende-, blik- en embalagefabrieken, de ambachten, de handel, het transport- en verzekeringswezen en ons efficiënte afzet- en verkoopapparaat (waarin volgens de Duitse Minister van Landbouw de verklaring van onze voorsprong berust!) afnemen.

2. Onze *exportpositie* en onze toekomstige plaats in de E.E.G. worden aangetast. *Blijvend zullen exportmarkten verloren gaan, hetgeen in het licht van de in de toekomst ongetwijfeld ontstaande nieuwe mogelijkheden voor de zuivel* — mits vorm, smaak, uiterlijk aanzien e.d. worden aangepast aan de eisen van de consumenten en aandacht wordt geschonken aan de relatief gestegen waarde van de eiwitten in de melk — *niet minder dan een nationale ramp betekent.*

3. Er ontstaat *deviezerderving* op een moment, dat het herstel van de recessie verhoogde invoer van grondstoffen en halffabrikaten voor de industrie zal vorderen. Over 1957 bedroeg de export aan zuivelprodukten nog f. 742 mln.

4. De *goodwill van de voorlichtings- en researchdiensten* bij de boeren gaat verloren. Psychologisch zullen de boeren de ommezwaai van een twaalfjarige stimulans tot produktievergroting, méér en beter grasland, beter vee, betere winning enz. naar produktiebeperking niet kunnen verwerken.

5. De *mechanisatie* komt in het gedrang, omdat de veelal bestaande overcapaciteit door de beperking nog wordt vergroot. Tractoren bijv. — in de weidebedrijven in vele gevallen toch al beperkt rendabel — zullen vaak onrendabel zijn, indien de overbodig geworden paarden niet door koeien kunnen worden vervangen.

6. De *cultuurtechnische werken* — kostbaar als zij dikwijls zijn — zullen de onmisbare economische grondslag gaan ontberen, indien er geen voldoende grote produktie is om de sterk gestegen lasten te dragen.

7. De *blijvende bedrijfsverbeteringen*, ontstaan uit kennis en weten, die ons land tot een gevreesde concurrent hebben gemaakt, worden illusoir. De voordelen van rationalisatie zijn nu eenmaal dikwijls slechts te benutten via verhoogde produktie en het op optimaal niveau brengen en handhaven van het afzet- en verkoopapparaat. Er zal geen prikkel meer bestaan tot verbetering van het veebeslag. Hoogproducerende dieren — in dubbel opzicht van belang voor de nationale economie, nl. als goedkoopste producenten van melk en als exportartikel — vragen fysiologisch méér zorg, geven een belangrijk hoger risico (ziekte, voederpositie, indien de weersomstandigheden slecht zijn) en vorderen grotere investeringen.

8. Ons land is *arm aan grondstoffen*, uitgezonderd voor de voedingsmiddelenindustrie. Een rationeel beheer vereist gebruik van de schaarse en onvermeerderbare cultuurgrond.

Het gemak, waarmee men zich vertrouwd heeft gemaakt met de gedachte van produktiebeperking, doet ver-

moeden, dat men zich onvoldoende rekenschap heeft gegeven van de nationaal-economische gevolgen.

Over de overige gevolgen van het advies van het Landbouwschap en de daarin aanbevolen middelen, kunnen wij nu kort zijn.

Heffing op krachtvoeder (veekoeken).

De aan dit advies ten grondslag liggende veronderstelling, dat de kritische oorzaak van de hogere melkproduktie ligt bij de prijsverhouding krachtvoeder/melk, is niet in overeenstemming met de feiten. Het streven van de veehouders is niet in de eerste plaats naar winstmaximalisatie, maar naar een zo stabiel, duurzaam en zeker mogelijk inkomen. Hierop berust de medewerking van de landbouw aan de na-oorlogse economische politiek. Hier ligt ook de waardering van de boeren voor de door onze Regering bevorderde en op hoog niveau gebrachte „knowledge”: in toepassing gebracht *moesten* de resultaten ervan te eniger tijd wel tot uitdrukking komen. Hierop — en niet op de toevallige omstandigheid van een lage krachtvoerprijs — treft de boer zijn disposities en — in verband met de aard van het produktieproces — lang van te voren. En méér het oog op de toekomst gericht, dan op „windfall profits”. Hij wordt hierbij geassisteerd door bekwame veevoederdeskundigen, die de gewone melkproducent nimmer zullen adviseren de dieren te forceren tot een hoeveelheid, waarbij de grenskosten-gelijk zijn aan de grensopbrengst.

De krachtvoederprijzen daalden trouwens al enige jaren, maar de grote melkstroom kwam eerst dit jaar, begunstigd door goed weer, nadat gedurende enkele jaren de produktiestijging was afgeremd door slechte weersomstandigheden. *En dit ondanks verminderde import van voedergranen!* Van 1 september 1957-1 mei 1958 nam de import van voedergranen af met 400.000 ton, tegen een toename van de import van veekoeken met 55.000 ton en van molenbijprodukten met 100.000 ton in vergelijking met de overeenkomstige periode van het voorgaande seizoen.

Het Landbouwschap wil de produktiebeperking via de kostenzijde bereiken: Zij, die de bezwaren kennen, die de veehouderijsector — terecht — heeft tegen de werking van de monopolieheffingen, zullen deze — geaccentueerd — terugvinden in het voorgestelde advies. Door een heffing te leggen op een produktiemiddel, dat al naar gelang de bedrijfsvoering kwantitatief zeer verschillend wordt aangewend, zullen grote en niet te rechtvaardigen verschillen ontstaan tussen de netto-bedrijfsresultaten der individuele producenten. Indien de hoeveelheid en kwaliteit van het eigen gewonnen voeder zowel de mogelijkheid biedt om te ontsnappen aan produktiebeperking, als om meer te leveren tegen hogere prijs, waar anderen sterk moeten beperken en de offers dragen, is deze regeling niet alleen moreel te veroordelen, maar ook tot mislukking gedoemd.

Heffing op krachtvoeder en lagere garantieprijs voor de wintermelkproduktie hebben overigens hetzelfde bezwaar in dit opzicht, dat inbreuk wordt gemaakt op de oorzake-

lijke samenhang tussen de totale produktiekosten en de structuur der voortbrenging van de melk hier te lande, tot uitdrukking komende in de garantieprijs als resultante van een *ex ante* benadering van beide grootheden. Indien kunstmatig en tussentijds door globale middelen wordt getracht de produktiestructuur te wijzigen, zal de *ex post*-verhouding aanzienlijk kunnen gaan afwijken van die, waarop de producenten hun disposities mochten baseren. De garantieprijs is dan niet langer de vlag, die de lading dekt.

Een' meer gelijkmatig over de seizoenen verspreide produktie, vooral van belang voor de verwerkende industrie, wordt afgeremd.

Een heffing op krachtvoeder zal, onder daarvoor in aanmerking komende omstandigheden, ertoe leiden dat daarvan minder, doch aan arbeid méér zal worden gebruikt (extra bemaaide oppervlakte plus N-gift, méér ingekuuld en kunstmatig gedroogd gras, klaverweiden, betere beweidingssystemen enz.). Dit is in strijd met de structuurpolitiek, die ervan uitgaat, dat de hoeveelheid arbeid in de landbouw moet verminderen.

Ook op andere wijze wordt de structuurpolitiek aangetaast. De intensieve (kleine) melkveehouderijbedrijven kopen of verbouwen zetmeelachtige voederstoffen, geen eiwitrijk voeder. Het krachtvoedergebruik op deze bedrijven is relatief kleiner dan op de grote bedrijven⁵⁾. Dus wordt de relatieve voorsprong van het grote bedrijf t.o.v. het kleine geringer. Eenzelfde tendens gaat waarschijnlijk uit van de verlegging van het accent van vet naar de eiwitten in de melk. Niet dat wij dit betreuren, integendeel. Om economische en sociaal-agrarische redenen dient het rationeel werkende kleine landbouwbedrijf beschouwd te worden als een onmisbare schakel in de keten van oerproducent tot consument.

Verhoging van de slachtveeproduktie.

Deze zal slechts mogelijk zijn, indien de produktie van slachtvee aantrekkelijk wordt gemaakt. Ook thans nog is immers de speciale bedrijfsvorm der vetweideij niet lonend. Indien een uitwijkmogelijkheid in deze richting wordt geforceerd, zonder dat enige redelijke kans bestaat op exportvergroting en duizenden boeren gaan handelen als één, zal het totale resultaat te groot zijn voor het uiterst labiele evenwicht op de vee- en vleesmarkt en het effect een catastrofale prijsval. Illustratie is in dit verband de in Engeland in het begin van dit jaar bekend gemaakte verhoging van de premie per kalf van het vleesras, dat wordt afgezet als baby-beaf: de maatregel leidde tot een toename van de inseminatie met zaad van stieren van het vleesras met 45 pCt (!) en een afname van 10 pCt (!) voor de melkrassen. Waar de post „omzet en aanwas” een negatief kostenbestanddeel vormt van de melk, zou bij een prijsval op de vee- en vleesmarkt een nieuwe kostprijsverhogende factor toegevoegd worden aan de reeds hiervóór genoemde. Of nu de rundvleesprijs garanderen?

Aantrekkelijker maken van de akkerbouwproduktie.

Dit zal slechts verplaatsing van de moeilijkheden betekenen: van het ene teveel komen wij in het andere teveel en van de ene vorm van landbouwsteun in de andere. Bovendien: de kostbare lage weidegronden zijn ongeschikt voor akkerbouw. Vast staat o.i. dat er onder de huidige verhoudingen geen uitwijkmogelijkheid naar de andere

⁵⁾ L.-E.I.: Bedrijfseconomische Mededelingen No. 15, blz. 14/15.

landbouwsectoren is en evenmin naar de tuinbouw. En hoe staat het met de uitwijkmogelijkheid van kapitaal en arbeid naar de niet-landbouwsectoren? Dus met de situatie op lange termijn? Ons land bezit geen natuurlijke rijkdommen, die het op één lijn kunnen stellen met de specifieke industrielanden. De weinige andere rijkdommen, w.o. de cultuurgrond en kennis, zullen volledig moeten worden benut. In de produkten daarvan zullen óók ervaring en geschooldheid van onze landbouw moeten worden geëxporteerd. Aan de cultuurgrond kan men moeilijk een andere aanwending geven. Of méér recreatie? Akkoord, maar toch niet op weidegronden? Of moeten wij van al onze oude weideboerderijen jeugdherbergen maken? Ook het in gebouwen en werktuigen geïnvesteerde kapitaal heeft alleen in de bestaande richting aanwendingsmogelijkheden. Het gemis aan opleiding in andere richting is een beletsel voor de mobiliteit van de arbeid.

Ervan uitgaande dat men om redenen van onmisbaarheid en noodzakelijke aanwending van de beschikbare natuurlijke rijkdommen een plaats aan de landbouw als sector van ons economisch leven moet blijven inruimen, is het een eis van economische doelmatigheid om dit apparaat te doen produceren, zolang de daaraan verbonden offers voor de nationale economie geringer zijn dan de directe premie voor de beschikbaarheidsnuttigheid.

Wat dan nu met de melk- en zuivelproduktie?

De toevallige omstandigheid van een lage krachtvoerprijs beroert de melkveehouder minder, dan zijn zorg om de lasten der vele miljoenen guldens, die door de *internationale* (en *niet nationale*) verhoudingen op de Nederlandse volkshuishouding worden gelegd. De boer zou het liever geheel op eigen kracht doen. Ook nu zou hem dit nog mogelijk zijn, indien elders de veel duurere produktie niet werd aangemoedigd ten koste van de voordelen van de internationale arbeidsverdeling. Hij weet, dat de oplossing hiervan ligt in het internationale vlak. En dat, zolang deze oplossing niet wordt bereikt, de precaire situatie als een datum moet worden beschouwd. Hij ziet in, dat als gevolg van de huidige ontwikkeling de offers voor de Nederlandse volkshuishouding een omvang hebben bereikt, die in alle redelijkheid door de Regering noch door de landbouworganisaties en hemzelf kon worden voorzien. *In dit begrip voor de feitelijke verhoudingen ligt het aangrijpingspunt voor medewerking van de melkveehouders aan eventuele onaangename, maar wellicht noodzakelijke maatregelen.* Laat men gaan spreken over een billijker, althans aan de feitelijke situatie aangepaste, lastenverdeling. Maar laat omvang, wijze en tijdstip van de produktie aan de producenten over. Gesteld voor de keuze: produktiebeperking (maar dan reëel, dus per bedrijf!) of lagere prijs, zullen de boeren ongetwijfeld kiezen voor de lagere prijs. Maar niet dan nadat vaststaat, dat onze Regering actief streeft naar een internationale regeling, steun geeft aan een agressieve verkooppolitiek (zoals door het Productschap Zuivel is geadviseerd), aan bevordering van de melk-, zuivel- en roomijsconsumptie en aan alle activiteiten, gericht op verhoging van de efficiency van het produktie- en distributie-apparaat. Met name wat dit laatste betreft, zou een onderzoek door onpartijdige deskundigen naar de mogelijkheid om ter besparing van de zeer hoge daaraan verbonden kosten (en bevordering van de smaak en hoedanigheid), het standaardiseren van de consumptiemelk geheel te doen vervallen, wenselijk zijn.

In dit artikel worden enkele van de voorlopige conclusies van de van 1—13 september jl. te Genève gehouden tweede wetenschappelijke atoomconferentie der Verenigde Naties in het licht gesteld. De praktische toepassing van kernfusie ligt volgens schrijver nog ver weg, veel verder dan sommige over-optimistische uitspraken van wetenschappelijke onderzoekers van enige maanden geleden deden vermoeden. Op het gebied van de reactortechnologie heeft men sedert de eerste conferentie veel vorderingen gemaakt; niettemin schijnt het ideale type kernreactor voor energie-opwekking nog niet te zijn gevonden. Op de vraag in hoeverre de produktie van natuurlijk uranium in de naaste en ook in de verdere toekomst zou kunnen voldoen aan de behoeften heeft de conferentie geen duidelijk antwoord vermogen te geven. In het algemeen genomen stemmen de conclusies van Genève, voor zover deze reeds uitgewerkt zijn en derhalve geformuleerd kunnen worden, volgens schrijver tot een zekere mate van voorzichtigheid.

De tweede wetenschappelijke atoomconferentie

Van 1-13 september werd te Genève de tweede wetenschappelijke atoomconferentie der Verenigde Naties gehouden. Het was een gedurfde poging om te herhalen wat drie jaren tevoren te zelfder plaatse georganiseerd werd: de eerste conferentie over de vreedzame toepassingen der kernsplitsing. Een gedurfde poging was het in twee opzichten: de conferentie van 1955 had bij zeer vele deelnemers een grootse indruk nagelaten, omdat daarvoor het eerst tal van wetenschappelijke en technische bekendmakingen werden gedaan welke tevoren strikt geheim waren gehouden door de drie atoommogendheden de Verenigde Staten, het Britse Rijk (met Canada) en de Sowjet-Unie en men kon nu eenmaal niet verwachten dat die verrassing zich zou herhalen aangezien er sedert 1955 veel meer ervaringen waren uitgewisseld dan voordien het geval was geweest. En in de tweede plaats was het een vermetele daad om op één enkele conferentie zozeer uiteenlopende onderwerpen aan de orde te stellen als kernfysica, het fusie-onderzoek, de radio-actieve bestraling en al haar gewilde en ongewilde gevolgen, reactortechniek, het geologisch onderzoek naar uranium, de verwerking van het erts, de technieken voor het maken van brandstofelementen en de „opwerking” van bestraalde elementen, het verrijken van uranium door middel van gasdiffusie en anderszins en de ontwikkeling alsmede de verwachtingen op het stuk van de vreedzame aanwending van kernenergie bij de elektriciteitsvoorziening en bij de aandrijving van scheepsmotoren.....

Een dusdanige verscheidenheid van onderwerpen noopte de deelnemende landen om ware reeksen van deskundigen op de onderscheiden terreinen naar Genève af te vaardigen, hetgeen weer tot gevolg had dat ruimte gevonden moest worden — en tijd! — om al deze deskundigen, gegroepeerd naar hun eigen specialiteiten, gelegenheid te geven de conferentie te volgen en eventueel ook om er, in de vorm van referaten, een actief aandeel aan te hebben.

Veel meer dan een conferentie was deze geweldige ontmoeting van „atoomgeleerden” (men vergeve deze wat

naïef aandoende, doch doelmatige collectieve benaming) een congres waar geluisterd werd meer dan gedebatteerd, en waar geen resoluties werden aanvaard doch waar daarentegen veel op te steken viel op velerlei gebied.

Voor deze ontmoeting van kernfysici, -chemici, radiobiologen en geologen bestond belangstelling bij alle vakgenoten, doch ook bij de nog weer veel bredere kring van degenen die ambtshalve, of als politici, met de regeling van deze nieuwe materie in aanraking komen. Het is voor die bredere kring, dat „Genève” het antwoord moest geven op tal van moeilijke vragen; tal van beslissingen zijn aangehouden omdat men eerst kennis wilde nemen van de resultaten van de tweede wetenschappelijke atoomconferentie. Hieronder zal een poging worden ondernomen om enkele van de voorlopige conclusies van de conferentie in het licht te stellen.

Een eerste algemene conclusie lijkt wel deze te zijn, dat de praktische toepassing van kernfusie nog ver weg ligt, veel verder dan sommige over-optimistische uitspraken van wetenschappelijke onderzoekers van enige maanden geleden wel deden vermoeden. Van de referaten, ter conferentie behandeld, hield een vrij aanmerkelijk aantal zich bezig met het vraagstuk van de fusie, en op de zeer opvallende wetenschappelijke tentoonstelling welke ter gelegenheid van de conferentie werd gehouden, trok het fusie-onderzoek in bijzonder sterke mate de aandacht. De Amerikaanse inzending op deze tentoonstelling bestond niet uit modellen of afbeeldingen, doch uit de werkende apparatuur zelf; hoe indrukwekkend deze demonstratie van technisch kunnen en wetenschappelijk vernuft ook was, het bleek toch duidelijk — en dit was ook de mening der houders van de voordrachten dienaangaande — dat „controlled fusion” alsnog ergens in de toekomst ligt, misschien twintig en misschien veertig jaren verwijderd. De technische uitwerking ervan zal daarna ook zonder twijfel jaren van studie vergen; de aard van de problemen, waarvoor men hier komt te staan, met temperaturen van tot dusverre ongekende hoogte en met ontladingen van duizelingwekkende sterkte, zal ook de techniek nog voor menig groot probleem stellen.

De praktische gevolgtrekking is derhalve, dat voorschijns de ontwikkeling van de atoomenergie gebaseerd op het beginsel van de kernsplijting niet door die van de fusie bedreigd zal worden, wat ook haar uiteindelijke lot moge zijn.

Op het gebied van de reactortechnologie is — evenals op het juist genoemde terrein — zonder twijfel veel vordering gemaakt sedert 1955, doch daarvan was reeds vrij veel aan vakgenoten bekend geworden, zulks in tegenstelling tot de fusie, waaromtrent veel nieuws in Genève is meegedeeld. Niettemin is het er nog verre van, dat men thans van één of twee types van kernreactoren zou kunnen zeggen, dat deze de enig aangewezen soorten zijn die voor energie-opwekking zullen dienen. Een jaar geleden zag het er naar uit, dat de gasgekoelde, met grafiet gemodereerde reactoren van het Calder Hall-type hiervoor het meest doelmatig waren en ofschoon dit type thans in Engeland verder ontwikkeld wordt (zij het met enkele nogal ingrijpende wijzigingen), zo kan men toch niet zeggen dat de toekomst per sé aan de grafiet-reactoren met gaskoeling is. Evenmin zweren de Amerikanen nu nog alleen bij hun water-reactoren als de enige typen, die een verdere ontwikkeling waardig gekeurd worden. Zo goed als de grafiet-reactor zijn sporen verdiend heeft op het terrein van de elektriciteitsopwekking, zo goed heeft de water-reactor opzienbarende prestaties geleverd bij de voortstuwing van de atoomonderzeeërs. Maar terwijl in het recente ontwerp-verdrag tussen Euratom en de Verenigde Staten aanvankelijk alleen gesproken werd over de verdere ontwikkeling van water-reactoren, werd in Genève van Amerikaanse zijde de aandacht onder andere ook gevestigd op de reactoren met organische moderatoren. Het ontwerp-verdrag tussen de Verenigde Staten en Euratom is ook in die zin geamendeerd, dat niet langer de ontwikkeling van de water-reactoren alleen tot voorwerp van gemeenschappelijke onderzoekingen wordt verklaard.

De voorlopige conclusie van het medegedeelde op het gebied van reactortechnologie kan dan ook alleen maar een voorzichtige zijn: verder onderzoek is nodig, het ideale type schijnt nog niet gevonden te zijn. Lessen uit het recente verleden, zoals die getrokken uit het Windscale-ongeval, stemmen eveneens tot voorzichtigheid, wat niet betekent, dat men, achteraf bezien, de schadelijke gevolgen van dit ongeval niet schromelijk overdreven zou hebben zowel in als buiten Engeland.

Nog even stilstaande bij het onderwerp van de ongevallen en van de beveiliging van reactoren, kan worden aangetekend dat dienaangaande in het algemeen op de conferentie een grote mate van openhartigheid heerste. Ook het naast elkaar en met elkaar werken van reactoren van volksgezondheidsdeskundigen, zoals dit op deze conferentie te zien was, leidde tot een veel beter wederkerig begrip dan in het verleden te zien is geweest. Ondanks de praktische bezwaren van het verenigen van deskundigen uit zoveel verschillende vakken wil het dan ook voorkomen, dat hier het nut veel groter was dan het offer.

Over de verrijking van uranium is een aantal belangrijke mededelingen gedaan van Franse, Duitse en Nederlandse zijde, doch merkwaardigerwijs zwegen hier de „oude” atoomlanden, Amerika, Engeland en Rusland. Verrijking van uranium kan natuurlijk zowel het vreed-

zame als het militaire gebruik dienen en de terughoudendheid van de oude atoomlanden houdt een duidelijk verband met de neiging van de leden van de atoomclub om deze klein en exclusief te laten blijven. Wanneer men er zich echter rekenschap van geeft, dat bijna iedere thans min of meer voor de hand liggende toepassing van kernsplijting alleen dank zij een zekere toevoeging van verrijkt uranium aan het natuurlijk uranium kan plaatsvinden, dan schijnt het ietwat naïef om te veronderstellen dat continentaal Europa een grote plaats aan die toepassingen zou willen toekennen zonder zelf ook de mogelijkheden tot ontwikkeling te brengen om uranium te verrijken. In dit bestek kan over dit uitermate interessante onderwerp niet meer worden gezegd dan hetgeen voorafgaat, plus nog deze opmerking, dat juist in deze hoek nog allerlei vragen onbeantwoord blijven en met name ook economische vragen.

Op de vraag in hoeverre de produktie van natuurlijk uranium in de naaste en ook in de verdere toekomst zou kunnen voldoen aan de behoeften heeft de conferentie geen duidelijk antwoord vermogen te geven. Te dien aanzien heeft men eerst in een sfeer geleefd van schaarstepsychose (de tijd waarin alleen Belgisch Congo een belangrijk exportland was), terwijl in het meer recente verleden het kon lijken alsof uranium vrijwel overal te vinden zou zijn. Dit laatste nu is bepaald niet waar; wat dat betreft is het antwoord van de conferentie van Genève wel duidelijk. Belangrijke nieuwe vindplaatsen zijn niet aangekondigd en deze zullen — met de mogelijke doch geenszins zekere uitzondering van de Sowjet-Unie — dus ook wel niet ontdekt zijn. Aangezien nu een tijd van ongeveer vijf jaren nodig is om van een ontdekking van uranium een daadwerkelijke ontginning te maken, ziet het er naar uit, dat de wereld voorlopig niet al te ruim in benutbaar uranium zit. Een tweede, op dit vooruitzicht steunende conclusie is dan, dat het wel zin heeft om het speuren naar uranium in daartoe in aanmerking komende gebieden voort te zetten. Wat intussen de vooruitzichten dienaangaande in Suriname betreft, zal men rekening moeten houden met de negatieve conclusies waarmee het onderzoek in Frans Guyana thans afgesloten schijnt te worden.

In het algemeen genomen stemmen de conclusies van Genève, voor zover deze reeds uitgewerkt zijn en derhalve geformuleerd kunnen worden, tot een zekere mate van voorzichtigheid. Dit geldt niet in de laatste plaats ook voor de kostprijsberekeningen en de daarmee samenhangende economische overwegingen. De economen hebben dit deel van hun wetenschap nagenoeg braak laten liggen. Het gevolg is geweest dat allerlei niet-economen, soms kernfysici en soms reactor-bouwers, soms ook chemici, aan het maken van kostprijsberekeningen zijn geslagen en dat op niet altijd evenzeer verantwoorde grondslagen. Bij de toepassing van nieuwe vindingen zal het wel altijd een uitgebreid en langdurig onderzoek eisen, gevolgd door een aanmerkelijke tijd van toepassing, alvorens kostprijscalculaties inderdaad verantwoord zijn. Ik geloof niet dat iemand die met zorg heeft beluisterd wat de vele deskundigen in Genève aan indrukken weergaven en aan ervaringen uitwisselden, zou willen staande houden dat ten aanzien van de vreedzame toepassing van atoomenergie het tijdvak van het eerste onderzoek ook maar bij benadering afgesloten zou zijn.

Engmond aan den Hoef.

Dr. H. RIEMENS.

Wil men een eigen woning kopen dan komt men in de praktijk voor verschillende problemen te staan. Deze problemen laat schrijver in dit artikel de revue passeren. Achtereenvolgens beziet hij de vragen, waarmee een koper wordt geconfronteerd, indien het hem gaat om 1. een woning — hetzij een eengezinspand hetzij een flat — die reeds bewoond is geweest; 2. een terrein om daarop een eengezinshuis te laten bouwen; 3. een eengezinshuis of een flat in aanbouw; 4. een eengezinshuis of een flat, gereed gekomen maar nog niet bewoond geweest. Onder punt 3 vergelijkt schrijver o.a. de gang van zaken bij het verwerven van een flat in een coöperatieve vereniging en van een flat in horizontale eigendom. Wat de koopprijzen van woningen betreft ziet schrijver geen belangrijke prijsdaling in het verschiep; het zou — schrijft hij — wel eens kunnen zijn, dat zij, die thans niet willen kopen in de verwachting van dalende prijzen, straks hiervan spijt zullen hebben.

Het kopen van een woning

Een potentiële koper van een eigen woning wordt met verschillende problemen geconfronteerd. Het is de bedoeling in dit artikel deze problemen in het kort de revue te laten passeren. Achtereenvolgens zullen worden gezien de vragen, waarvoor een koper komt te staan, indien het hem gaat om:

1. een woning, hetzij een eengezinspand, hetzij een etage — de zgn. flat —, die reeds bewoond is geweest;
2. een terrein om daarop een eengezinshuis te laten bouwen;
3. een eengezinshuis of een flat in aanbouw;
4. een eengezinshuis of een flat, gereed gekomen, maar nog niet bewoond geweest.

Ad 1.

Wij zullen ons niet verdiepen in de vraag, of het voorkeur verdient een eengezinspand in plaats van een flat te kopen. Dit zou betekenen te moeten ingaan op een nogal eens gemaakte opmerking, dat men onder geen voorwaarde een flat wil kopen. „Als ik een flat koop, dan koop ik iets dat in de lucht hangt, dat zweeft”. Deze opmerking houdt geen steek, omdat de verkrijging van een flat, hetzij door het lidmaatschap van een coöperatieve vereniging, hetzij door de aankoop in horizontaal verband, juridisch volkomen waterdicht is.

Ziet men bij de aankoop van een flat soms de voorkeur uitgaan naar het horizontale systeem, omdat men meent, dat de wettelijke regeling in de zgn. appartementenwet meer zekerheid biedt, de ervaring heeft ruimschoots doen zien, dat de coöperatieve vereniging bepaald niet minder zekerheid biedt en wij durven nog wel verder te gaan door te stellen, dat de coöperatieve basis in bepaalde omstandigheden voordelen biedt boven de horizontale eigendom. Wij zullen hierop niet nader ingaan, daar dit ons in het bestek van dit artikel te ver zou voeren. Op de praktische toepassing komen wij onder ad 3 nog terug.

Bij de koop van een bestaande woning hebben wij eerst te onderzoeken of de gemeente, waarin de woning is gelegen, voor het betrekken daarvan wel de vereiste vergunning zal verlenen. De gemeenten zijn voor het opstellen

van de desbetreffende bepalingen autonoom, zodat de hierop betrekking hebbende richtlijnen per gemeente kunnen verschillen. Speelt hierbij het al dan niet ingezetene zijn een rol, ook de gezinsformatie en gezinssamenstelling is van doorslaggevende betekenis. Een gezin van twee personen zal in de meeste gemeenten niet een woning van acht kamers mogen betrekken. Dat bijv. voor een arts met praktijk aan huis andere normen worden aangelegd, behoeft geen nadere toelichting.

De prijs, die men hiervoor wil betalen, ligt geheel in het subjectieve vlak. Deze is voornamelijk afhankelijk van ligging, constructie, indeling enz. Kan de woningvoorraad aan elke normale vraag naar woonruimte voldoen, dan kan globaal worden gesteld, dat de prijs overeenkomt met de rentabiliteitswaarde. Deze gedachtengang mist momenteel elke grond. Wij leven immers in een periode van een groot woningtekort. De prijs van een woning wordt thans geheel bepaald door de behoefte en dit houdt in, dat men voor een woning een prijs betaalt, die uitgaat boven de reeds genoemde rentabiliteitswaarde. Het is dan ook uitgesloten, dat richtlijnen kunnen worden gegeven voor het meerdere bedrag, dat voor leegkomen dient.

Vast staat wel, dat het voor de financiering van deze aankoop benodigde bedrag aan hypotheek niet zijn uitgangspunt vindt in de koopsom, maar in de verkoopwaarde, i.c. de opbrengst bij openbare verkoop. Veelal gaat in de praktijk deze verkoopwaarde uit boven de rentabiliteitswaarde, maar zij ligt beneden de koopsom.

Er is geen bezwaar de verkoopwaarde een weinig hoger te stellen. De eigenaar gaat het gekochte immers zelf bewonen. Hij zal daarom alles doen om zijn verplichtingen na te komen. Bovendien kan deze eigenaar bij executie geen beroep doen op huurbescherming, zodat bij deze vorm van verkoop in het algemeen een ontruimde woning kan worden geleverd.

Het bedrag, dat de woning gaat kosten, komt neer op de aankoopsom, te verhogen met 5 pCt. registratierecht, ongeveer $1\frac{1}{2}$ à $2\frac{1}{2}$ pCt. notariële kosten en 1 à $1\frac{1}{2}$ pCt. provisie, wanneer van de diensten van een makelaar gebruik is gemaakt. Betreft de aankoop een flat in een coöperatieve vereniging, dan is geen registratierecht verschuldigd.

Ad 2.

Een tweede mogelijkheid is het kopen van een terrein met de bedoeling daarop een pand te laten bouwen. Meestal wordt daartoe overgegaan, wanneer men geen zgn. confectionhuis wenst, maar een woning meer aangepast aan eigen verlangens. Hierbij moet er rekening mede worden gehouden, dat de kostprijs hoger uitkomt dan de aankoop van een reeds gepland pand. In het laatste geval wordt gekocht uit een complex of een groep, hetgeen per pand op lagere bouwkosten uitkomt dan de bouw van een enkel pand.

Ook hierbij moet aandacht worden gevraagd voor de vestigingsvergunning, hoewel de meeste gemeenten ingeval van nieuwbouw voor de verstrekking hiervan minder stringent zijn. Het komt niet veel meer voor, dat voor deze gevallen, en ook voor die genoemd onder 3 en 4, beperkende bepalingen bestaan.

Wat de financiering betreft, geldt hetzelfde als onder ad 1 aangegeven.

Ad 3.

Bij de aankoop van een eengezinshuis of een flat in aanbouw, koopt men een goed, dat nog niet gereed is. Betreft het een eengezinshuis, dan betaalt men bij het tekenen van de voorlopige koopakte in mindering op de koopsom een bepaald bedrag overeenkomende met de prijs van de grond (indien geen erfpachtgrond) en de waarde van de aanwezige opstal. Door de indiening van een registratieverklaring, wordt het registratierecht over dit bedrag berekend en niet over de koopsom. De betaling van de restant koopsom geschiedt meestal in termijnen.

Wij zien hier het beeld, dat de koper eigenaar wordt van de grond en de gedeeltelijke opstal en daardoor moet vóór de afbouw met de verkoper een aannemingsovereenkomst worden aangegaan. De verkoper wordt dan aannemer.

Heeft men voor de financiering een hypotheek nodig, dan moet er rekening mede worden gehouden, dat niet alle geldgevers bereid zijn tijdens de bouw gelden beschikbaar te stellen. Zij sluiten deze lening eerst na gereedkomen. Met hypotheekbanken e.d. is overeen te komen de hypotheek reeds tijdens de bouw te sluiten tot het bedrag, dat op het pand na gereedkomen kan worden verstrekt, doch hiervan een gedeelte als deposito in te houden afhankelijk van de stand van de bouw. De rente moet dan worden betaald over de totale som en over het deposito vergoedt de geldgever een rente, die meestal lager ligt dan de hypotheekrente. Naarmate de bouw vordert, worden uit het deposito gelden vrijgegeven om de aannemer te kunnen betalen.

Kan de hypotheek eerst worden gesloten na het gereedkomen van het pand, dan zal de verkoper veelal wel genoegen nemen om met betaling van het bedrag, dat uit de hypotheek wordt verkregen, tot dat moment te wachten. Waarschijnlijk zal hij een rentevergoeding vragen, die gelijk is aan de rente, die hij voor het bouwkrediet aan zijn bank verschuldigd is.

Een ander beeld zien wij bij een flat in een coöperatieve vereniging. De vereniging wordt eigenaresse van een bepaald aantal flats in één gebouw. Het is de vereniging, die schuldenaresse wordt voor de hypotheek op het gehele gebouw en de leden nemen in een bepaalde verhouding deel in deze lening. Voor hun gedeelte tekenen de leden een akte van borgtocht.

Bij deze vorm van woningbouw ziet men praktisch steeds een financiering met hypotheekaire gelden. Dit terrein wordt beheerst door de hypotheekbanken en ook hier zien wij

het deposito, waaruit de termijnen aan de aannemer kunnen worden voldaan.

Maar het lid dan, dat zijn flat contant wil betalen? Geen bezwaar, want wanneer de koopsom, of beter gesteld de deelnamesom, wordt voldaan zonder beroep op een gedeelte van de hypotheek, dan moet dit lid worden gesubrogeerd in de rechten van de hypotheekhouder tot het bedrag, dat het lid als hypotheek had kunnen opnemen.

De coöperatieve vereniging wordt geregeerd door haar statuten en het is usance, dat als bestuur optreedt een secretaris-penningmeester. Zijn rechten en verplichtingen zijn in de statuten omschreven en hij vertegenwoordigt de vereniging in en buiten rechten. Hij is verantwoording schuldig aan de ledenvergadering. Het verdient aanbeveling ervoor zorg te dragen, dat als secretaris-penningmeester niet optreedt één der leden. Deze functionaris is belast met de exploitatie van het gebouw, het beheer en de administratie der vereniging en het is daarom beter, dat hij geen partij is. Deze partijdigheid bestaat wél als één der leden secretaris-penningmeester is. De praktijk wijst dan ook uit, dat men steeds meer de voorkeur geeft aan een buitenstaander, die over een behoorlijke technische en administratieve deskundigheid en juridische kennis beschikt.

Gaat men over tot de aankoop van een flat in horizontale eigendom, dan zal de bouwer meestal de beschikking hebben over een bouwkrediet. De splitsing van het gebouw in appartementen geschiedt in het algemeen bij of na het gereedkomen van het gehele gebouw. Eerst na de splitsing kan hypotheek op de appartementen worden gevestigd. Over het niet-betaalde gedeelte van de koopsom zal door de koper rente moeten worden betaald, tenzij dit in de koopsom is opgenomen.

De wet op de appartementen schrijft voor, dat een administrateur moet worden aangewezen. Verder kan een vereniging van eigenaren opgericht worden. De bemoeiingen van de administrateur zijn aanmerkelijk geringer dan die van de secretaris-penningmeester van een coöperatieve vereniging. Moet de laatste zorgdragen voor alle financiële verplichtingen van de coöperatieve vereniging, tot het terrein van de administrateur behoren in deze slechts de brandverzekering van het gehele gebouw en het onderhoud van die gedeelten van het gebouw, welke als gemeenschappelijk moeten worden beschouwd.

Bij de coöperatieve vorm ontleent het lid de gebruiksrechten van zijn flat aan het lidmaatschap, welk lidmaatschap met alle daaraan verbonden rechten overdraagbaar is. Bij de appartementsvorm wordt de fleteigenaar ingeschreven in de kadastrale registers. Ook hij kan zijn rechten verkopen. In beide gevallen verkrijgt men in wezen alleen het gebruiksrecht van een bepaalde aangewezen flat. Het praktische verschil is alleen, dat de appartementseigenaar zelfstandig een hypotheek kan sluiten en de aanslagbiljetten voor de zakelijke belastingen op zijn naam krijgt. Bij de coöperatieve vorm komen de aanslagbiljetten ten name van de coöperatieve vereniging en ook de hypotheek kan slechts via de coöperatieve vereniging worden gesloten.

Ad 4.

De aankoop van een pand of flat na gereedkomen, doch nog niet bewoond geweest, biedt geen nieuwe aspecten. Hiervoor kunnen wij naar het bovenstaande verwijzen.

Wij komen thans tot meer algemene opmerkingen. De eigendom van een pand of appartement blijkt uit de in-

schrijving in de openbare registers ten hypotheek-kantore, waarbij de eigenaar in het bezit is van het eigendomsbewijs. Het beschikkings- of ge-bruiksrecht van de flat blijkt uit de installatie-akte in geval van eerste bewoning en het eigen-domsbewijs bij overname van het lidmaatschap. Worden voor deze tenaamstelling bij de aan-koop geen bepalingen hieromtrent gesteld, dan zijn de daaraan verbonden kosten voor rekening van de verkrijger. Men spreekt dan van „kosten koper”. Het komt ook voor, dat er sprake is van „vrij op naam”. Hiermede duidt men aan, dat deze kosten door de verkoper worden ge-dragen en dat de koper niet meer behoeft te betalen dan de koopsom. Het komt in de praktijk ook voor, dat bij nieuwbouw onder „vrij op naam” zijn begrepen de kosten verbonden aan de verkrijging en vestiging van de hypotheek, t.w. de kosten van de notaris voor de akte, de afsluitprovisie en de taxatiekosten, voor zover voor de laatste twee genoemden verschuldigd.

Voor nog te bouwen woningen, die een inhoud van 500 m³ niet te boven gaan, kan uit 's Rijks Kas een premie worden toegekend. Door de huurbeheersing ligt de renta-biliteitswaarde lager dan de bouwkosten. De premie dient om het onrendabele deel van de bouwkosten te overbrug-gen. Wanneer men niet zelf bouwt, wordt de premie aan de bouwer toegekend en uitbetaald, doch bij de vaststelling van de koopsom is hiermede dan ook rekening gehouden.

Ter bevordering van het eigen-woningbezit heeft de Overheid bepaald, dat ten behoeve van de bouw van woningen, waarvoor een premie is toegekend, als in de vorige alinea bedoeld, aan meerderjarige personen, die op moment van aanvraag dezer premie nog niet de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt, onder bepaalde voorwaarden toelagen kunnen worden verstrekt. Als voornaamste voor-waarde geldt, dat de aanvrager de woning van de aanvang der eerste bewoning af gedurende ten minste 10 achtereen-volgende jaren als eigenaar zal bewonen. Het bedrag van de toeslag, dat 25-35 pCt. van de premie bedraagt en af-hankelijk is van de grootte van het gezin, wordt aan de aanvrager uitbetaald en niet aan de bouwer. Dit bedrag kan dus strekken in mindering op de koopsom.

Is de aanvrager bovendien beneden de leeftijd van 55 jaar, dan bestaat nog de mogelijkheid een garantie van de gemeente te verkrijgen voor de betaling van hoofdsom en rente onder verband van eerste hypotheek, mits deze lening niet meer bedraagt dan 90 pCt. van de netto-stichtings-kosten. De aanvragen voor de toeslag en de zekerheid van de gemeente moeten worden gedaan door tussenkomst van een bemiddelend orgaan.

Bij de coöperatieve vereniging zijn alle leden gebonden aan één hypotheek, dus aan één geldgever. Alle flats te-zamen, vormende één gebouw, zijn gezamenlijk verbonden. De eigenaar van een appartement staat op zichzelf en is daardoor geheel vrij in de keuze van de geldgever. De praktijk toont, dat geldgevers verhoudingsgewijze op een appartement een lager bedrag verstrekken dan bij de coöperatieve vereniging per flat. Dit brengt als gevolg mede, dat de koper van een appartement in het algemeen een groter bedrag aan eigen middelen nodig heeft dan het lid van een coöperatieve vereniging.

Als geldverstrekken instellingen treden voornamelijk op de hypotheekbanken en de levensverzekeringmaat-schappijen. De rente van deze banken ligt hoger dan die der verzekeringmaatschappijen, omdat de hypotheekbank

Barratts OF BRITAIN

VOOR HERENSCHOENEN
VAN STANDING

BATA INTERNATIONAL

AMSTERDAM - KALVERSTRAAT
DEN HAAG - SPUISTRAAT
ROTTERDAM - HOOGSTRAAT

(Advertentie)

afhankelijk is van de pandbriefrente, dan wel van de rente, waartegen zij bij de institutionele beleggers kan lenen. De meeste levensverzekeringmaatschappijen stellen naast de lagere rente echter de verplichting tot het sluiten van een levensverzekering tot een bedrag gelijk aan dat van de hypotheek.

Tot slot nog een enkel woord over de prijzen. De slapte op het terrein van de huizenmarkt vindt voornamelijk haar oorzaak in het gebrek aan voldoende eigen middelen om het verschil tussen koopsom en hypotheek te kunnen op-vangen. Bovendien, en dat is ook een voornaam punt, leeft bij velen de verwachting, dat de prijzen aanmerkelijk zullen dalen. Inderdaad zijn de laatste maanden de koop-prijzen van woningen een weinig gedaald.

Wanneer men in de gelegenheid is dit beeld van nabij gade te slaan, dan ervaart men, dat bij de bestaande bouw, waartoe behoren de woningen, die bewoond zijn of bewoond zijn geweest, de prijsdaling moet worden gezien als een vermindering van het bedrag, dat boven de rentabiliteits-waarde voor leegkomen of leeg zijn moet worden betaald! In het algemeen is deze prijsdaling niet van grote omvang en deze wordt bovendien nog geremd door de omstandig-heid, dat de nieuwbouw in verminderde mate tot het aanbod van woningen gaat bijdragen.

Natuurlijk komen gevallen voor van geforceerde ver-koop, waardoor met een behoorlijk lagere prijs genoeg moet worden genomen, doch dat is geen maatstaf voor een algemeen oordeel. Evenmin mag men van een belang-rijke prijsdaling in de nieuwbouw spreken, wanneer een bou-wer tot verkoop verplicht wordt door de hoge rentelast of anderszins, wanneer een woning te lang onverkocht blijft. In ieder geval staat vast, dat de bouwkosten als zodanig niet dalen en de vrees is dan ook niet ongegrond, dat zonder een gunstiger financieringsregeling voor de particuliere bouw door de Overheid, die tot lagere bouwkosten leidt, de nieuwbouw terugloopt. Wanneer hieruit zou resulteren minder aanbod met een stijgende vraag, dan zou het wel eens kunnen zijn, dat zij, die thans niet willen kopen in de verwachting van dalende prijzen, straks hiervan spijt zullen hebben.

's-Gravenhage.

W. DE RIDDER.

Leeft met Uw tijd mee!

Leest de „E.-S.B.”

Enkele economische aspecten van Australisch en Nederlands Nieuw-Guinea

Terwijl van Nederlands Nieuw-Guinea met enige moeite het nationaal inkomen kan worden berekend ¹⁾ en de betalingsbalans kan worden opgesteld ²⁾, is dit voor de door Australië bestuurde gebieden van Nieuw-Guinea — bij gebrek aan voldoende statistische gegevens — niet mogelijk ³⁾. Is dus op grond hiervan een vergelijking van beide gedeelten uitgesloten, wél kunnen de overheidsbudgetten, de financiële bijdragen van het moederland en de handelsbalansen naast elkaar worden gesteld:

1956/1957	Totaal van het gouvernements- budget	Bijdrage van het moederland
	(in mln. glds.)	
Territory of New Guinea ⁴⁾	70	47
Territory of Papua ⁵⁾	48	35
Totaal Australisch gedeelte	118	82
Nederlands gedeelte ⁶⁾	130	66

Volgens deze cijfers gaat dus in de overheidshuishouding van het Nederlandse gedeelte iets meer om dan in het Australische gedeelte, terwijl de bijdrage van het moederland voor het Nederlandse gedeelte iets lager is.

Bij een vergelijking van de handelsbalansen van beide gebieden komen relatief grotere verschillen aan het licht:

Handelsbalans 1956/1957 ⁷⁾
(in mln. glds.)

Importen	Austr. Nieuw- Guinea 1956/ 1957	Ned. Nieuw- Guinea 1957	Exporten	Austr. Nieuw- Guinea 1956/ 1957	Ned. Nieuw- Guinea 1957
Voedingsmiddelen e.d.	50	31	Ruwe aardolie	—	21
Machines, toestel- len en elektr. materiaal	37	24	Copra en andere klapperproduk- ten	60	2
Aardolieproducten en metaal- producten	9	9	Goud	10	—
Textielproducten en schoeisel	13	10	Rubber	9	—
Chemische produk- ten	12	5	Hout	10	0
Overige	31	21	Cacao	4	—
	167	115	Koffie	2	—
			Schelpen	3	1
			Overige uitvoer ..	13	5
			Invoersaldo	56	86
				167	115

Opvallend bij deze vergelijking van de handelsbalansen van beide gebiedsdelen is de geheel verschillende plaats die het invoersaldo inneemt. Voor het Australisch gedeelte

¹⁾ Zie mijn artikel: „Het nationaal inkomen van Nederlands Nieuw-Guinea” in „E.-S.B.” van 16 juli 1958.

²⁾ Zie de jaarlijkse U.N.O.-rapporten over Nederlands Nieuw-Guinea.

³⁾ Zie o.a. „Territory of New Guinea — Report for 1956-1957” van de Commonwealth of Australia, 1958, blz. 41.

⁴⁾ Zie „Territory of New Guinea — Report for 1956-1957” van de Commonwealth of Australia, 1958, blz. 151.

⁵⁾ Zie „Territory of Papua — Report for 1956-1957” van de Commonwealth of Australia, 1957, blz. 124.

⁶⁾ Gouvernementsbegrotingen van Nederlands Nieuw-Guinea.

⁷⁾ De gegevens voor „New Guinea” zijn ontleend aan „Territory of New Guinea, Report for 1956-1957” van de Commonwealth of Australia, 1958, blz. 156 (import) en 47, 48, 168 (export); die voor „Papua” aan „Territory of Papua — Report for 1956-1957” van de Commonwealth of Australia, 1957, blz. 127 e.v. (import) en 57, 139, 140 (export); en die voor Nederlands Nieuw-Guinea aan het U.N.O.-rapport over Nederlands Nieuw-Guinea.

beloopt het invoersaldo ongeveer een derde van de totale importen. Volgens de Australische Minister for Territories moet het feit dat de importen iets hoger dan de exporten liggen, verklaard worden door de kapitaalsinvesteringen in projecten als olie-exploratie e.d. ⁸⁾. Aan de hand van de importcijfers van de handelsbalans is dit te verdedigen: „produktiemiddelen” als machines, toestellen, elektrisch materiaal, metalen en metaalproducten worden immers voor ongeveer hetzelfde bedrag als het invoersaldo geïmporteerd.

Bij Nederlands Nieuw-Guinea liggen daarentegen de verhoudingen geheel anders. Wanneer daar iemand zou beweren dat het grote importsaldo nodig is om de voor de opbouw benodigde produktiemiddelen te importeren, dan is deze theorie aan de hand van de importcijfers niet te handhaven. Het invoersaldo van het Nederlandse gedeelte beloopt nl. ongeveer 3/4 gedeelte van het totaal der importen en is belangrijk meer dan de importen van de produktiemiddelen!

Hoewel de verklaring van dit verschil tussen de handelsbalansen van beide gebieden uiteraard voor een deel gezocht moet worden in het feit dat het Australische gedeelte reeds langer en intensiever tot ontwikkeling is gebracht en dat dit gebiedsdeel wat vruchtbaarder is, dient anderzijds mijns inziens de verklaring mede in andere richting te worden gezocht; bijv. in de behandeling van de particuliere ondernemer. Hoort men in het Nederlandse gedeelte nog al eens bij de particuliere ondernemer gemopper over „bureaucratie”, tegenwerking of gebrek aan medewerking bij het Gouvernement — aan de andere zijde van de kunstmatige grenslijn over het eiland hoort men veelal een heel ander geluid. Dit is ook niet te verwonderen als men bedenkt dat bijv.:

1. in het Australisch gedeelte geen inkomstenbelasting bestaat, door welke belasting de ondernemer, speciaal wanneer deze bijzonder hoog is, in zijn ondernemen wordt geremd;

2. in „New Guinea” de auto's belastingvrij zijn, zelfs als men ze daar koopt en mee naar Australië neemt. Alleen bij een eventuele verkoop in Australië moet belasting worden betaald;

3. in „New Guinea” het Gouvernement bij de invoer van vee in dat gebiedsdeel de transportkosten daarvan of een gedeelte voor zijn rekening neemt;

4. de basisfaciliteiten zodanig zijn dat vele Australiërs er voor hun plezier, als zij eenmaal gepensioneerd zijn, komen wonen. Goroka, een der centra, heeft bijv. iets van een Zwitsers dorpje in de bergen, met alle gezelligheid van een toeristencentrum.

Het sociale aspect.

Bij deze economisch gunstiger verhoudingen in het Australisch gedeelte kan men zich afvragen, of de exploitatie niet ten koste van het sociale aspect, van de bevolking gaat. Inderdaad moet worden toegegeven dat dit aspect in het Australische gedeelte een veel meer disciplinaire

⁸⁾ Minister Hasluck op een persconferentie te Hollandia d.d. 1 juli 1957.

indruk maakt. De arbeidsdiscipline is er groter, de lonen zijn er een stuk lager, de Papoea heeft er zijn eigen winkels en bioscopen (m.a.w. een veel strengere rassenscheiding dan op het Nederlandse gedeelte), na een bepaald uur mag hij soms niet meer op straat komen, e.d. Anderzijds steekt het sociale aspect in andere opzichten voor het Australische gedeelte deslist gunstiger af vergeleken bij het Nederlandse, bijv.:

1. in het opzicht van democratische zelfvoeding. Terwijl er in het Nederlandse gedeelte nog nimmer verkiezingen plaatsvonden voor een lichaam met enige besturende bevoegdheid, heeft dit in het Australische gedeelte reeds verschillende malen plaats gevonden. Er zijn daar reeds vele van dergelijke plaatselijke raden, gekozen door de bevolking. Deze raden hebben de beschikking over aanzienlijke fondsen, waarmee eerste-hulpposten worden opgericht, scholen worden gebouwd, waterleidingen worden aangelegd e.d.;

2. niet alleen bij de autonomie wordt de Papoea in het Australische gedeelte meer ingeschakeld, maar eveneens bij de verdediging van het eiland, wat het zelfbewustzijn van de bevolking ten goede komt.

Conclusie.

Van economisch gezichtspunt uit gezien is het m.i. zeer toe te juichen dat de Nederlandse Regering in haar beleid ten aanzien van Nieuw-Guinea meer aansluiting bij het

Australische gedeelte zoekt. Dat het haar ernst is met dit streven moge blijken uit de territoriale conferentie die in de tweede helft van de maand oktober te Canberra zal worden gehouden, en waaraan zal worden deel genomen door hoofdamttenaren van de besturen van beide delen. Deze conferentie zal zich o.a. bezig houden met de intensivering der samenwerking.

Wanneer Nederland in zoverre aansluiting bij het Australische gedeelte zou kunnen krijgen, dat overeenkomstige economische resultaten zouden kunnen worden verkregen, zou dit een economisch veel gezondere toestand betekenen: in Australisch Nieuw-Guinea verzorgt het binnenland wat betreft voedings- en genotmiddelen niet alleen het kustgebied voor een deel, maar bovendien heeft ervan uitvoer naar Australië plaats. De totale uitvoer is ongeveer net zo groot als het Gouvernementsbudget, terwijl in het Nederlandse gedeelte de uitvoer ongeveer een vijfde gedeelte van het Gouvernementsbudget belooft. Of met andere woorden van de ongeveer f. 80 mln. die Australië in het gebiedsdeel steekt komt een export te staan van ongeveer 140 pCt., terwijl tegenover de bijna f. 70 mln. die Nederland er in steekt een export staat van 44 pCt. van dat bedrag!

Hoewel toegegeven moet worden dat de exportcijfers niet een allesoverheersende betekenis hebben, zal toch anderzijds moeten worden erkend, dat deze een zekere aanwijzing geven voor wat er in een land gebeurt!

Voorschoten.

Drs. C. A. CANNegieter.

AANTEKENING

Melk

Onder de titel „2/- Butter, 10/- Steak?” gaat „The Economist” van 27 september jl. vrij uitvoerig in op het overschot aan zuivelprodukten, waarmee ook het Verenigd Koninkrijk te kampen heeft. Het blad stelt vast, dat, gegeven de huidige vraag- en aanbodverhoudingen, de markt overvoerd is met melk, terwijl vlees schaars is. Op een vrije markt zouden producenten, die zich geconfronteerd zien met afbraakprijzen voor één hunner produkten en hongersnoodprijzen van een ander produkt, zo spoedig mogelijk van het eerste naar het tweede produkt overschakelen. Zij zouden met deze ommezwaai beginnen, lang voordat het prijsverschil extreme vormen zou hebben aangenomen.

Op een markt echter, waar de winstgevendheid niet afhankelijk is van evenwicht tussen kosten en de geneigdheid der consumenten om te betalen, maar van de relatieve dikte van het, door diverse subsidies gevormde, stootkussen, dat de producent scheidt van de economische realiteit, kunnen de divergenties vrijwel onbeperkt in omvang toenemen. „Because dairy farming is the small man's standby and the small man is politically important, a particularly thick layer of padding separates him, in all but a handful of countries, from the consequences of glut”. Wanneer de onaangenaamheden die de markt kan bieden worden afgezwakt nemen ook de stimulantia in kracht af. De Engelse vleesproducent bijv. vergelijkt de huidige hoge vleesprijs niet met de marktprijs van vorig jaar maar met de garantiëprijs die hij toen ontving. Aangezien de laatste 34 s. per koe hoger was dan de marktprijs is de stimulans thans evenzoveel geringer.

De wetenschappelijke vooruitgang is, zegt „The Economist”, „inconveniently pressing” in dezelfde richting als de steun aan de kleine boeren: het grootste deel van de toegenomen melkproduktie is niet het gevolg van een grotere veestapel maar van een grotere opbrengst per koe.

Tegen deze achtergrond zal de Raad van Ministers der O.E.E.C.-landen, die begin oktober de boterdumping, de melkovervloed, die daaraan ten grondslag ligt en de on-economische politiek, die op haar beurt ten grondslag ligt aan de melkovervloed, zal bespreken, de problemen waarmee hij wordt geconfronteerd moeten bezien. Het belangrijkste doel van deze bespreking behoort niet de bescherming van het levensonderhoud der veeboeren, noch het tegemoetkomen aan de gegriefde goedkope producenten, noch het matigen van de ergernis der margariefabrikanten te zijn. Wél het verschuiven der produktiemiddelen volgens een meer economisch patroon. Het doel moet zijn een last weg te nemen van de schouders van de consument-belastingbetaler, die, doordat hij wordt gedwongen een melkglas te financieren, die hij niet hebben wil, moet afzien van zaken, die hij wél wenst te kopen.

Er zijn, schrijft „The Economist”, zowel in Engeland als elders, drie mogelijkheden om een evenwichtiger situatie te bereiken, nl.: inkrimping van de produktie; kostenverlaging en toeneming van de vraag. Wat de eerste mogelijkheid betreft: de ommezwaai van melk- naar vleesproduktie is in Engeland onmiskkenbaar aan de gang. De veestapel verandert van samenstelling: het aantal drachtige vaarsen — de melkkoeien van het komende seizoen — is met 9 pCt. gedaald en het aantal kalveren dat wordt gefokt voor de vleesproduktie is met 12,5 pCt. toegenomen. Een stap terug in het produktieproces leert, dat in de centra voor kunstmatige inseminatie een verandering van de vraag in de richting van toekomstig slachtvee aan de dag treedt. Het alternatief van vermindering van het aanbod is kostenverlaging. Dit is een langzamer en minder dramatisch proces, waar Engeland niet te vast op moet rekenen. Geïmporteerd veevoeder immers zal niet altijd goedkoper blijven worden en vrijwel iedere andere kostenfactor in de landbouw

wordt steeds duurder. Een daling der gemiddelde kosten is een bijproduct van de ommezwaai van melk- naar vlees- productie, want de producenten met de hoogste kosten hebben de sterkste stimulans om hun productie om te schakelen.

Bevordering van de vraag — de derde mogelijkheid — is een ingewikkeld vraagstuk; vloeibare melk is, zegt „The Economist”, de nachtmerrie van de econoom. Op het huidige Engelse consumptiepeil is de vraag zeer gevoelig voor prijsverhogingen, maar weinig vatbaar voor prijsverlagingen. Vergeleken met het reële inkomen en de doorsnee voedingsmiddelenprijzen, was melk in 1957 goedkoper dan in 1950, maar het melkverbruik per hoofd is gedaald. Ook in andere landen in Europa, en zelfs in het melkdrinkende Amerika, is dit het geval. Volgens gewone menselijke begrippen is dit zo vreemd niet. Mensen, die graag melk drinken zullen dankbaar gestemd meer melk tot zich nemen indien de prijs daarvan daalt, of alleen maar van mening zijn, dat zij er beter aan toe zijn. Lieden, die niet van melk houden, zullen niet aldus op een prijsverlaging reageren.

De meeste volwassenen en kinderen in Engeland behoren tot de laatste categorie. De hoeveelheid melk, die zij drinken hangt minder af van de melkprijs en hun inkomen dan van de andere onderdelen van hun voedingspakket: koffie en chocolademelkdrinkers gebruiken meer melk dan theedrinkers; liefhebbers van fruit minder dan puddingliefhebbers. Deze complementaire vraag naar melk is moeilijk op te voeren. Men kan alleen trachten degenen, die tot nu toe onverschillig tegenover melk staan en zelfs de afkerigen, over te halen de melk eens te proberen. De Milk Marketing Board heeft hiermede de laatste tijd succes geboekt. De fabrikanten van ijskasten zijn daarbij zijn natuurlijke bondgenoten. Want het is zeer wel mogelijk, dat consumenten die bij het woordje „melk” denken aan de lauwe, bijna zure drank die zij in hun kinderjaren onder het toezend oog van hun ouders naar binnen moesten wurgen, dank zij de ijskast aangenaam kennis maken met een frisse, ijskoude drank van dezelfde naam. Dat heeft wellicht een grotere overtuigingskracht dan reclamebiljetten en zuivelkoninginnen.

Wanneer de Engelse Minister in oktober naar Parijs gaat, besluit „The Economist”, zal hij in staat zijn „to offer as an example to other subsidy-ridden and milk-sodden economies a substantial instalment of rationality, achieved neither by quota-setting, surplus-destroying, and other restrictive devices, nor by the steamroller methods of central direction, but by a not unbearable degree of pressure from ordinary market forces”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Het blijft voor de geldmarkt een moeilijke tijd. De combinatie van belastingbetalingen en stijging der bankbiljettencirculatie onder invloed van de september-ultimo, is de banken in de week eindigende 29 september op ruim f. 140 mln. komen te staan. Hun tegoed bij De Nederlandsche Bank daalde hierdoor tot f. 500 mln., d.w.z. tot enkele tientallen miljoenen gulden onder het verplichte kassaldo. Een symptoom van deze ontwikkeling was dat op 27 september de callgeldnotering verhoogd werd van $2\frac{1}{2}$ tot $2\frac{1}{2}$ pCt., de tweede verhoging in de septembermaand.

De Nederlandsche Bank heeft de geldmarkt echter in haar benarde toestand de helpende hand toegestoken, door zich bereid te verklaren kortlopend papier met als vervaldatum uiterlijk 15 november 1958 in disconto te

nemen. Het bijzondere hierbij was niet deze bereidheid als zodanig, want de Bank is in principe altijd bereid dergelijk papier te kopen, maar het toegepaste tarief, en wel 3 pCt. Dit is $\frac{1}{2}$ pCt. onder het officiële wisseldisconto.

Deze incidentele discontoverlaging voor speciale transacties maakt dat hier van een faciliteit van de Bank gesproken kan worden; het is voor de tweede keer dit jaar dat zij, in het kader van haar openmarkt-politiek, als koper van papier fungeert; de eerste keer geschiedde dit op 1 en 2 juli jl.

De huidige krapte op de geldmarkt is door incidentele factoren — de belastingbetalingen — veroorzaakt, en men kan hieraan geen indicaties ontlenuen t.a.v. de vraag welke richting de geldmarktrente zal inslaan als de rook op het belastingslagveld eenmaal zal zijn opgetrokken. Wat de binnenlandse ontwikkeling betreft, in de lopende kasperiode moet de Staat nog ca. f. 220 mln. betalen in verband met rente en aflossingen op vlottende en geconsolideerde schuld. Dit vormt een gedeeltelijke compensatie voor de eisen die de fiscus stelt. Op 25 oktober, dus in de komende kasperiode, komt o.a. de kwartaalsuitkering aan de gemeenten (ruim f. 250 mln.) weer aan de orde, terwijl er dan eveneens flinke bedragen aan schatkistpapier vervallen. Dit maakt dat er op zich zelf weer enige ruimte in zicht is.

Voor en na blijft de ontwikkeling van de goud- en deviezenreserves de grote onbekende. Van 1 t/m 29 september is deze met f. 116 mln. toegenomen, d.i. in totaal dus minder dan het overschot dat het betalingsverkeer met de E.B.U.-landen in september heeft opgeleverd (f. 160 mln.). Afgewacht moet worden of, en zo ja wanneer, de aanvulling van voorraden en de rente-ontwikkeling in de Verenigde Staten, waar het toewijzingsdisconto voor 3-maandspapier deze week van 2,6 tot 2,9 pCt. is gestegen, de toeneming van de deviezenvoorraad zullen gaan remmen.

De kapitaalmarkt.

De „American Management Association” heeft, in vergadering bijeen, een aantal „leaders of key industries” per telefoon om hun opinie over de conjunctuur gevraagd. Als hun bezonken oordeel gaven deze sleutelfiguren niets anders dan optimistische geluiden over de vooruitzichten voor 1959 te horen. Maar ook de gezaghebbende First National City Bank komt in haar „Economic Letter” tot de conclusie dat alles met de conjunctuur nu weer rozegeur en maneschijn is. Geen wonder dus dat er opnieuw de nodige koersrecords in Wall Street werden verbroken.

Ondanks de berichten over prijsverlagingen van bepaalde olieproducten werden petroleumaandelen in New York deze week plotseling tot de „achtergebleven groepen” gerekend, waarop men zich beijverde deze stiefmoederlijke behandeling goed te maken. Ook de aandelen Koninklijke hebben hiervan danig geprofiteerd, zoals trouwens op de Amsterdamse beurs over vrijwel de gehele linie een vaste stemming heerste.

Voor de vierde keer dit jaar doet de N.V. Export-Financiering-Maatschappij een beroep op de kapitaalmarkt in de vorm van een obligatie-emissie. Het betreft hier f. 40 mln. 15-jarige obligaties met een rentevoet van 5 pCt. Deze modaliteiten, evenals de aflossingsvoorwaarden, zijn gelijk aan die van de vorige obligatielening, welke 7 juli jl. plaatsvond. De stukken zullen dooreen leverbaar zijn, hetgeen aan de courantheid ten goede zal komen. In één opzicht verschillen de emissievoorwaarden echter, en wel wat betreft de inschrijvingskoers; deze is thans $\frac{1}{2}$ pCt. lager dan drie maanden geleden, nl. $99\frac{1}{2}$ pCt. Dit

wijst er dus op dat de kapitaalmarktrente in de laatste drie maanden een lichte stijging heeft ondergaan.

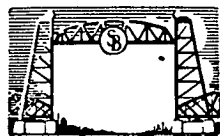
Deze obligatie-emissie was evenwel nog niet genoeg om scepsis te zaaien t.a.v. de mening van Minister Hofstra dat het met het beroep op de kapitaalmarkt door het bedrijfsleven wel zal loslopen: in de verslagweek hebben drie andere ondernemingen een aandelenemissie aangekondigd, nadat dit vorige week door Van Berkel was geschied. Het gaat hier weliswaar om bescheiden bedragen (N.V. Zuid-Afrikaans Handelshuis, effectief ruim f. 1,6 mln., Chemische Fabriek L. van der Grinten N.V., effectief 5 ton, Simon de Wit, effectief ruim f. 1 mln.), maar de ene zwaluw die nog geen lente maakt zal thans toch vervangen moeten worden door het ene schaap dat over de dam is.

Staatssecretaris Schmelzer heeft in de afgelopen week het inwerkingtreden van de Jeugdspaarwet ingeluid door in Haarlem de eerste jeugdspaarboekjes uit te reiken. Ondertussen is er in de spaarbankwereld enige deining ontstaan door de stap van de Rijkspostspaarbank om aan de 10 pCt. staatspremie nog het hare toe te voegen. Zij zal aan jeugdspaarders een hogere dan de normale rente vergoeden, nl. 3,24 in plaats van 3 pCt., welk voorbeeld intussen door de Spaarbank voor de stad Amsterdam is gevolgd.

Dat er in Nederland echter niet alleen aan de jeugd maar ook aan de ouderen wordt gedacht bleek uit het bericht dat de A.O.W.-uitkering met ingang van 1 november een verhoging van 4 pCt. zal ondergaan, daar het loon-indexcijfer waaraan deze uitkering is gekoppeld gestegen

is, dank zij hogere officiële lonen in de bouwnijverheid en de landbouw. Als de S.-E.R. nu ook nog een oplossing weet te vinden voor het probleem, hoe de huren en de melkprijs te verhogen, en tegelijk de reële lonen in tact te laten zonder evenwel de geldlonen te doen stijgen, kan iedere leeftijdsklasse in ons land dus tevreden zijn.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	26 sept. 1958	3 okt. 1958
Algemeen		168	214	220
Internat. concerns		237	304	316
Industrie		126	158	159
Scheepvaart		117	138	142
Banken		106	128	129
Indon. aand.		64	87	89
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 147,30	f. 169,85	f. 179,50	
Unilever	311½	398½	406½	
Philips	230½	342½	345	
A.K.U.	142½	208½	219½	
Kon. N. Hoogovens	241	323	320	
Van Gelder Zn.	170	188½	186½	
H.A.L.	132½	144	149	
Amsterd. Bank	191½	238½	238½	
H.V.A.	84½	105½	107½	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	59%	59½	59	
3½ pCt. 1947	85½	91 ²⁹ / ₃₂	92½	
3½ pCt. 1955 I	81½	87	87½	
3 pCt. Grootboek 1946	80½	89%	89½	
3 pCt. Dollarlening	90	91½	91	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	84	91½	92½	
3½ pCt. Ek v. Ned. Gem. 1954 II/III	79½	84½	84	
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	91	90½	
3½ pCt. Philips 1948	90	85½	85½	
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	93%	94½	
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	104%	109%	109%	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde		439	526	534
Dow Jones Industrials				M. P. GANS.

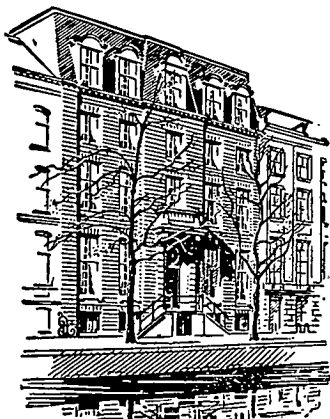

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

FINANCIERING GOEDERENTRANSACTIES

IN
DIT BLAD
ADVERTEERT
U
MET SUCCES!!

Voor Uw aan- en verkopen van effecten,
voorlichting inzake beleggingen,
bewaarneming, safe-deposit

en

AL UW ANDERE BANKZAKEN IN BINNEN- EN BUITENLAND:

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 448 - 454, AMSTERDAM

**stichting
studiecentrum
VOOR
administratieve
automatisering**

zoekt voor
spoedige
indiensttreding

- 1) een tweetal functionarissen voor de opbouw, ontwikkeling en leiding van haar afdeling **documentatie en onderzoek** en wel
 - a) voor de onderafdeling **machines**
 - b) voor de onderafd. **toepassingen**
- 2) een leider voor haar afdeling **cursussen en voorlichting**

Sollicitaties met uitvoerige gegevens uitsluitend schriftelijk te richten aan het secretariaat van de Stichting, OUDEMANHUISPOORT 4, AMSTERDAM-C.

Een stencil met inlichtingen omtrent doel, werkwijze en organisatie van de Stichting en nadere gegevens betreffende bovengenoemde functies wordt desgewenst vooraf aan geïnteresseerden toegezonden.

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon 139360
Telex 21103

Wijnhaven 23
Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

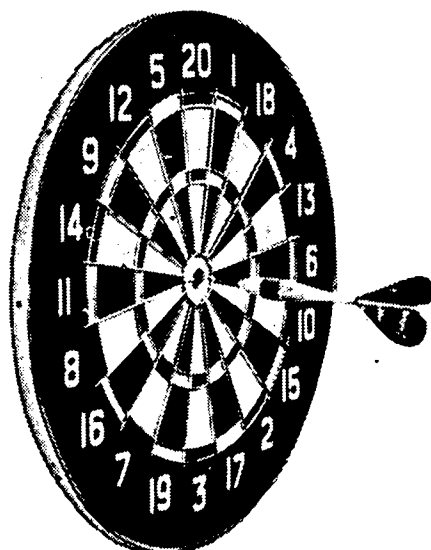
Ao. 1807

BANKIERS

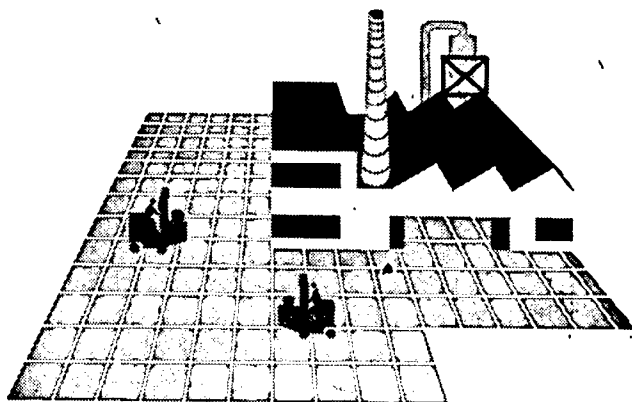
ROTTERDAM

Telefoon 114620
Telex 22199

Westersingel 88
Postbus 502

Stelcon een doeltreffende bedrijfsvloer

Hebt U een bedrijf, waarin veel intern transport plaats vindt? Hebt U een bedrijf, waarin veel versleept en verroid wordt? Hebt U een bedrijf waarin vaak zware lasten worden opgeslagen? Het is de bedrijfsvloer, die dit alles moet kunnen dragen en vèrdragen; het is de bedrijfsvloer, die de basis moet vormen voor een snel, efficiënt en zo voordelig mogelijk productieproces. Stelcon is zo'n bedrijfsvloer: sterk, vlak en duurzaam, opgewassen tegen jarenlange, zware beproevingen!

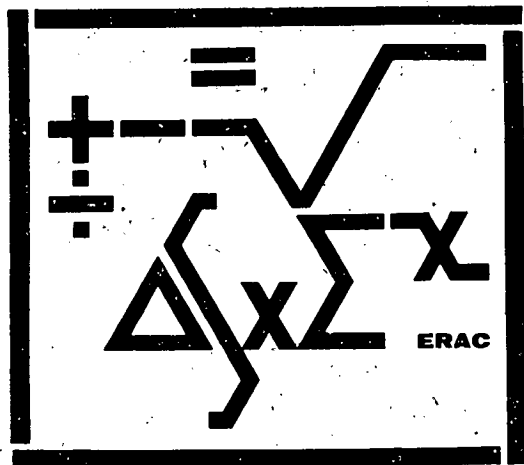
Stelcon bedrijfsvloeren

sterk - vlak - duurzaam

S. 245

meteer beton

N.V. Betonfabriek De Meteor, de Steeg, Tel. 08302-3344

geheugen

20.000 decimale cijfers

capaciteit

138.000 logische beslissingen/ minuut

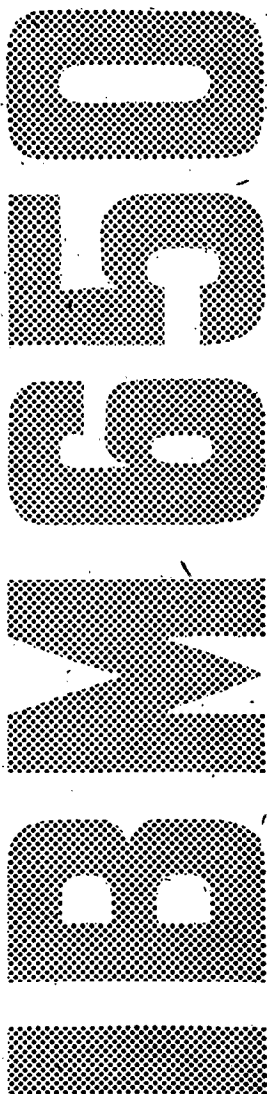
78.000 optellingen/ minuut

De IBM 650, een universele machine, werd reeds toegepast voor:

- Actuariële berekeningen
- Antenne-berekeningen
- Brug-constructies
- Cam-design
- Destillatie-kolommen
- Irrigatie-problemen
- Kadaster-berekeningen
- Kernreactor-berekeningen
- Operational Research
- Pijpleidingen
- Stabiliteitsberekeningen
- Statische berekeningen
- Sterkte-berekeningen
- Transformator-berekeningen
- Trillingsanalyse
- Vliegplantabellen
- Warmte-wisselaars
- en vele administratieve en commerciële toepassingen.

In het IBM Electronisch Reken- en Administratie-Centrum (ERAC) te Amsterdam staat de IBM 650; de meest gebruikte Computer ter wereld, op basis van een uurtarief te uwer beschikking. Deze elektronische reken- en administratiemachine wordt reeds door vele bedrijven en instellingen ingeschakeld bij de oplossing van hun wetenschappelijke, technische en administratieve problemen.

Een staf van deskundigen is beschikbaar om u bij de oplossing van uw problemen, behulpzaam te zijn. Een uitgebreide programma-bibliotheek staat kosteloos te uwer beschikking.

IBM ERAC

Sarphatistraat 47-55, Amsterdam
Telefoon 740669-745900-746798